

NR 8-9/245
2025

Miesięcznik Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli
www.mcdn.edu.pl

Ukazuje się od 1992 r.

ISSN 1233-7609

Jubileusz 1000-lecia Królestwa Polskiego

Instytucje
współpracujące:

MAŁOPOLSKA

OKRĘGOWA
KOMISJA
EGZAMINACYJNA
W KRAKOWIE

Od redakcji 3

Zagadnienia oświatowo-edukacyjne

Krzysztof Ożóg

Polska Bolesława Chrobrego i jego droga do królewskiej sakry i korony 3

Anita Stinia, Andrzej Janczura

Opis działań MCDN w ramach obchodów jubileuszu 1000-lecia Królestwa Polskiego 9

Magdalena Szarek

1000-lecie Królestwa Polskiego w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie 14

Z perspektywy doradcy

Joanna Kantor-Malik

Jubileusz 1000 lat Królestwa Polskiego na lekcjach języka ojczystego, czyli jak ożywić historię przez słowo, sztukę wizualną i technologię 17

Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki

Dominik Michniak

Scenariusz lekcji „Polska pierwszych i ostatnich Piastów” 21

Krystyna Dziedzic

Scenariusz lekcji „Polska Piastów” 27

Nauczanie i uczenie się

Danuta Sterna

Dobre notatki – wskazówki 30

Danuta Sterna, Jacek Strzemieczny

Pięć popularnych przekonań edukacyjnych, które nie są poparte badaniami 31

Zdarzyło się

Marta Ślusarek, Marta Truszczyńska

„Słowa uczą, przykłady pociągają – czytelnictwo nauczycieli”. IX Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych 34

Informacje i komunikaty

Zaproszenie na XXXI Konferencję Diagnostyki Edukacyjnej 35

Miesięcznik „Hejnał Oświatowy” można otrzymać w siedzibach Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli: MCDN Ośrodek w Krakowie, ul. Garbarska 1; MCDN Ośrodek w Nowym Sączu, ul. Jagiellońska 61; MCDN Ośrodek w Oświęcimiu, ul. M. Kolbego 8; MCDN Ośrodek w Tarnowie, ul. Nowy Świat 3.

Okładka: Fot. archiwum UMWM

Wydawca:

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli

Rada Wydawnicza:

dr Łukasz Cieślak (przewodniczący, dyrektor MCDN), dr Małgorzata Jaśko (wicedyrektor MCDN ds. pedagogicznych), Anna Samborska-Milewska (wicedyrektor MCDN ds. administracyjno-projektowych), dr Małgorzata Dutka-Mucha, Barbara Ledwoń, Ewa Sojat, Wojciech Papaj

Rada Redakcyjna:

prof. dr hab. Stanisław Palka (przewodniczący) – UJ, dr hab. Krystyna Ablewicz prof. UJ, dr hab. Władysław Błasiak prof. UKEN, SWPW, Lech Gawryłow – OKE w Krakowie, dr Krzysztof Gerc – UJ, dr hab. Jolanta Karbowniczek prof. UIK, dr Iwona Ocetkiewicz – UKEN, dr hab. Teresa Olearczyk prof. UAFM, prof. dr hab. Marian Śnieżyński

Redaguje zespół w składzie:

Daria Grodzka (redaktor naczelna), dr hab. Małgorzata Kaliszewska prof. UJŁ, Joanna Peter, Magdalena Szarek (PBW w Krakowie), dr Maria Krystyna Szmigel (wicedyrektor OKE w Krakowie) Sylwester Kopeć (sekretarz redakcji) oraz zespół nauczycieli konsultantów MCDN: Jadwiga Chaim, dr Ilona Dudzik-Garstka, Andrzej Janczura, Mariola Kozak

Redaktor naczelna:

Daria Grodzka
tel.: (12) 61 71 111; fax: (12) 623 77 41
d.grodzka@mcdn.edu.pl

Adres redakcji:

Redakcja „Hejnału Oświatowego”
ul. Lubelska 23 (MCDN)
30-003 Kraków
tel.: 12 61 71 111; fax: 12 623 77 41
http://hejnałoswiatowy.mcdn.edu.pl/

Opracowanie materiałów i korekta:

Zofia Wyżlińska

Warunki przyjmowania materiałów:

Materiały do publikacji należy przesłać na adres redaktor naczelnej: d.grodzka@mcdn.edu.pl

Tekst: o objętości do 10 tys. znaków ze spacjami, format Word for Windows, czcionka Calibri; rozmiar czcionki 11; odstęp wiersza pojedynczy; wymagany tytuł i krótkie wprowadzenie – lead; krótka informacja o autorze; przypisy i bibliografia zamieszczone pod tekstem.

Redakcja zastrzega sobie prawo do redakcji i dokonywania zmian formalnych w artykułach. Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów oraz zastrzega sobie odmowę publikacji materiału bez podania przyczyny.

Przedruk materiałów publikowanych w „Hejnale Oświatowym” bez zgody wydawcy jest zabroniony. Zakaz nie dotyczy cytowania publikacji z powołaniem na źródło.

Czasopismo ukazuje się w wersji papierowej (wersja pierwotna) oraz online.

Nakład: 2 000 egzemplarzy

Skład i druk: Agencja Wydawnicza ARGi, www.argi.pl

ISSN 1233-7609

Od redakcji

Niniejszy numer „Hejnału Oświatowego” dedykujemy w całości obchodom jubileuszu 1000-lecia Królestwa Polskiego. Uchwałą Sejmu RP rok 2025 jest rokiem Milenium Koronacji Dwóch Pierwszych Królów Polski. W uchwale czytamy: „Upamiętnienie wstąpienia na tron Bolesława Chrobrego oraz Mieszka II Lamberta jest wspomnieniem wszystkich tych, którzy skupieni wokół idei rodzącego się państwa polskiego, poświęcali czas, energię, a niekiedy i życie, byśmy dziś byli częścią dumnego grona krajów Europy z wielowiekową tradycją państwowości. Pielegnowanie pamięci o początkach polskiej państwowości jest naszym obowiązkiem, to również świadectwo roli, jaką Polska odgrywała na świecie przez minione tysiąclecie”.

Numer rozpoczynamy przypomnieniem najważniejszych wydarzeń z czasów panowania Mieszka I oraz Bolesława Chrobrego, który pozostawił swoim następcom godność królewską. Ponadto przedstawiamy działania Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w ramach obchodów jubileuszu 1000-lecia Królestwa Polskiego. Ośrodki MCDN w Krakowie, Nowym Sączu, Oświęcimiu i Tarnowie zorganizowały szereg konkursów i warsztatów dla nauczycieli i uczniów, które wpisały się w Kalendarz Wydarzeń Roku Jubileuszowego 1000-lecia pierwszych koronacji królewskich w Polsce. W dziale „Z naszych doświadczeń – przykłady dobrej praktyki” polecamy scenariusze lekcji historii, które zostały nagrodzone w konkursie MCDN pt. „1000-lecie monarchii w Polsce”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego i Małopolskiego Kuratora Oświaty.

Wszystkim Czytelnikom życzę, aby rozpoczęty rok szkolny był czasem spokojnej, efektywnej i pełnej sukcesów pracy.

Daria Grodzka
redaktor naczelna
miesięcznika
„Hejnał Oświatowy”

Polska Bolesława Chrobrego i jego droga do królewskiej sakry i korony

Krzysztof Ożóg

Mieszko I wprowadził powstałe państwo polskie w świat chrześcijański, a jego sukcesor Bolesław Chrobry zwieńczył swoje panowanie królewską sakrą i koroną.

Dziedzictwo po Mieszku I

Obchodzona w bieżącym roku tysięczna rocznica królewskiej sakry i koronacji Bolesława Chrobrego skłania do historycznej refleksji nad drogą Piastów do godności królewskiej w chrześcijańskiej Europie. Monarchia piastowska narodziła się w pierwszej połowie X w. w Wielkopolsce. Jej kształtowanie wpisuje się w procesy głębokich przemian, jakim podlegała ówczesna Europa od IX do XI w. Po rozpadzie cesarstwa karolińskiego tworzyły się nowe państwa nie tylko na jego terytoriach, ale także na wschód od Łaby na ziemiach zasiedlonych przez plemiona słowiańskie oraz w normańskiej Skandynawii. W tym okresie narodziły się monarchie: francuska, niemiecka, włoska, wielkomorawska (upadła na początku X w.), ruska, czeska, polska, duńska, norweska, szwedzka i węgierska, które na trwałe zmieniły polityczne oblicze Europy. Ponadto pogańscy dynastie rządzący w nowych państwach poza dawnym światem karolińskim przyjmowali wiarę chrześcijańską z Rzymu lub Konstantynopola i chrystianizowali swoich poddanych. Zapoczątkowało to w tych społeczeństwach proces recepcji dorobku świata chrześcijańskiego opartego na dziedzictwie kultury grecko-rzymskiej.

Najstarsze źródła pisane przynoszą wiadomości o polskim państwie i jego władcy Mieszku I dopiero od 963 r. Intensywne badania archeologiczne prowadzone w głównych grodach piastowskich w Wielkopolsce: Poznaniu, Gnieźnie, Ostrowie Lednickim, Gieczu, Grzybowie, Łądzie, Moraczewie

i Bninie przy zastosowaniu nowoczesnych metod, szczególnie zaś metody dendrochronologii (dokładnie określa datę roczną ścięcia drzew użytych do budowy grodów) doprowadziły do ważnego stwierdzenia, że wzniesiono je w latach 920–940. Podstawę rodzącego się państwa Piastów stanowiło stosunkowo niewielkie terytorium ok. 5 tys. km² położone w ziemi gnieźnieńskiej.

W trzeciej i czwartej dekadzie X w. Polanie wskutek wielkiego zagrożenia najazdami wielkoczeskimi zdolali najpewniej pod wodzą Siemomysła, ojca Mieszka I, a może jeszcze za Leszka, jego dziada, zorganizować państwo i wzniesić na tym obszarze kilkanaście grodów, a następnie podporządkować sobie sąsiadujące plemiona. Mieszko I przejął rządy po ojcu ok. 960 r., władając na początku Wielkopolską, Kujawami oraz ziemiami sieradzką i łęczycką oraz zachodnim Mazowszem.

Młodej monarchii polańskiej najbardziej zagrażali od północnego zachodu pogańscy Wieleci z Odry, dowodzeni przez saskiego grafa Wichmana, powinowatego cesarza Ottona I, ale zbuntowanego przeciw niemu. Uderzyli oni w 963 r. na Mieszka i zwyciężyli go w dwóch bitwach, łupiąc przy tym jego władztwo. Dla ocalenia państwa Mieszko musiał pozyskać sprzymierzeńca. Nie zdecydował się na sojusz z potężną pogańską Rusią Kijowską ani Madziarami, ale podjął odważne decyzje o przymierzu z Bolesławem I Srogim, władcą chrześcijańskich Czech i małżeństwie z jego córką Dąbrówką oraz przyjęciu wiary chrześcijańskiej.

Ten krok Mieszka I nie tylko był uwarunkowany politycznie, bowiem poprzez kontakty z monarchią czeską książę wiedział o roli Kościoła i chrześcijaństwa jako religijnego spoiwa społeczeństwa różnoplemiennego. Dostrzegał on również potrzebę wprowadzenia swego władztwa w obręb ówczesnego świata chrześcijańskiego, którego cywilizacja była bardzo atrakcyjna i wzmacniała ideowo pozycję panującego, wskazując, że jego władza pochodzi do Boga. Dąbrówka przybyła do Polski wraz z misjonarzami jesienią 965 r. i wtedy zostało zawarte małżeństwo z księciem polańskim. Odegrała ona ważną rolę w przygotowaniu Mieszka I do autentycznego, szczerego przyjęcia wiary chrześcijańskiej. Chrzest władcy i jego najbliższego otoczenia nastąpił najpewniej w Wielką Sobotę 14 kwietnia 966 r. w jednym z głównych grodów monarchii w Poznaniu lub na Ostrowie Lednickim, lub w Gnieźnie.

We wrześniu następnego roku doszło do najazdu Wolinian, dowodzonych przez grafa Wich-

mana, na władztwo polańskie. Mieszko I z pomocą czeską pokonał Wolinian, a Wichman zginął w walce. Zaraz po tym zwycięstwie wysłał on poselstwo do Rzymu do Ottona I z mieczem poległego buntownika oraz prośbą o utworzenie stałego biskupstwa w Polsce. Cesarz niezwykle ucieszył się z wieści o śmierci Wichmana i przychylił się do prośby Mieszka I. W 968 r. papież Jan XIII erygował biskupstwo i konsekrował w Rzymie Jordana na pierwszego polskiego biskupa. Z pomocą władcy biskup Jordan prowadził chrystianizację i wiele się natrudził, aby doprowadzić poddanych Mieszka do „uprawiania winnicy Pańskiej”, jak o tym napisał kilkadziesiąt lat później sławny kronikarz biskup merseburski Thietmar. Książę troszczył się o rodzący się Kościół, bowiem jego staraniem zostały wzniesione i wyposażone świątynie w głównych grodach monarchii. Ponadto sprowadzał z cesarstwa duchownych do obsługi nowych świątyń, sprawowania liturgii i przekazywania rudymetów wiary.

Po zwycięstwie nad Wolinianami Mieszko I podporządkował sobie Pomorze, o które stoczył też walkę w 972 r. z saskim margrabią Hodonem, pokonując go pod Cedynią. Bardzo umiejętnie wykorzystywał sytuację w cesarstwie do wzmocnienia swego władztwa. Pod koniec panowania po wojnie z księciem czeskim Bolesławem II Mieszko powiększył państwo, przyłączając Małopolskę i Śląsk. Najpewniej w 991 r. dokonał obłacy (nadania) swego władztwa (bez Małopolski, którą rządził Bolesław Chrobry) Stolicy Apostolskiej pod opiekę św. Piotrowi, co właściwie było aktem wiary, bowiem papiestwo wówczas nie odgrywało żadnej roli politycznej.

Za jego panowania wykształciła się nazwa państwa i kraju „Polenia”, „Polonia” i jego mieszkańców „Polani”, „Poleni”. W kilka lat po śmierci księcia nazwy Polonia (Polska) i Poloni (Polacy) były już znane w Europie. Stały się one fundamentem najpierw wspólnoty państwowej i jedności politycznej za pierwszych Piastów, a potem rodzącej się świadomości i tożsamości narodowej. Za panowania Mieszka I piastowska monarchia stała się na trwałe częścią świata chrześcijańskiego.

Pierwsze lata panowania Bolesława Chrobrego

Bolesław Chrobry przyszedł na świat w 967 r. jako pierworodny syn Mieszka i Dąbrówki. Odebrał chrześcijańskie wychowywanie. Według

Bolesław Chrobry (992–1025): Warszawa, Zamek Królewski, polona.pl

Epitafium z katedry poznańskiej z pierwszej połowy XIV w. po słowiańskich postrzyżynach w wieku 7 lat ojciec miał wysłać pukiel włosów Bolesława do Rzymu, oddając go w ten sposób pod opiekę św. Piotra. W młodości u boku ojca przygotowywał się do sprawowania rządów. Po zdobyciu przez Mieszka Śląska i Małopolski w 990 r. Bolesław otrzymał we władanie Kraków z Małopolską. Wspierał tu rozwój kultu św. Wacława Przemyślidy, swego stryjecznego dziada, o czym świadczą denary wybijane w tym czasie przez Chrobrego z imieniem świętego. Natomiast w pozostałej części dziedzictwa po śmierci Mieszka mieli panować jego synowie Mieszko i Lambert z drugiego małżeństwa z Odą, córką Dytryka, saskiego margrabiego Marchii Północnej. Jednakże po śmierci Mieszka I (zm. 25 maja 992 r.) Bolesław zdecydował odsunąć od władzy nieletnich przyrodnych braci i macochę, którzy uszli do Saksonii. Młodociany król niemiecki Otton III zaakceptował władzę Chrobrego nad całą monarchią piastowską i korzystał z jego pomocy w walkach z Połabianami w 995 r.

Bolesław wytrwale kontynuował dzieło ojca w umacnianiu polskiego państwa i jego miejsca w świecie chrześcijańskim oraz w budowaniu struktur Kościoła i utwierdzaniu poddanych w nowej wierze. W pierwszej dekadzie panowania sprzyjały temu niezwykle okoliczności dziejowe. Najpierw były one związane z osobą biskupa praskiego Wojciecha Sławnikowica, pochodzącego z możnego czeskiego rodu mającego siedzibę w Libicach na pograniczu ziem czeskich, morawskich i śląskich. Za zgodą księcia czeskiego Bolesława II i jego możnych został on w 983 r. drugim z kolei biskupem praskim. Z gorliwością troszczył się o zaszczipianie w Czechach chrześcijańskich norm w życiu społecznym, zwalczając pogańskie obyczaje, wielożeństwo, handel niewolnikami, sprzedawanie w niewolę chrześcijan. Ta działalność spotkała się z dużym oporem możnych czeskich i ich władcy, co spowodowało, że dwukrotnie musiał opuścić Czechy.

W 995 r. wraz z przyrodnim bratem Radzikiem Gaudentym ponownie znalazł się w Rzymie, gdzie zaprzyjaźnił się z cesarzem Ottonem III. Wojciech, nie mogąc już wrócić do Pragi, bowiem czeski książę brutalnie wymordował jego braci w Libicach (ocalał tylko najstarszy Sobiesław), wystarał się u papieża Grzegorza V o pozwolenie na misję wśród pogan. Niewątpliwie na zaproszenie Chrobrego i swego brata Sobiesława przybył w marcu 997 r. do Gniezna. Po rozmowach z nimi podjął decyzję o wyruszeniu wraz z Radzikiem Gaudentym i polskim duchownym Boguszą-Benedyktem do pogańskich Prusów, aby głosić im Ewangelię. Bolesław Chrobry pomógł Wojciechowi dotrzeć do terytoriów pruskich. Tam w Pomezanii, głosząc Chrystusa, 23 kwietnia poniósł śmierć męczeńską z ręki pogańskich Prusów. Polski władca, dowiedziawszy się o męczeństwie Wojciecha, od razu wykupił ciało biskupa na wagę złota i uroczystie złożył je w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny w Gnieźnie, otaczając należnym kultem. Następnie rozesłał przez posłów wieść o męczeńskiej śmierci Wojciecha do cesarza Ottona III i papieża Grzegorza V. Obaj byli przekonani o świętości męczennika i od razu uznali go za świętego, co wówczas oznaczało kanonizację.

Bolesław Chrobry podjął też intensywne zabiegi za pośrednictwem Radzima Gautentego o utworzenie w Polsce metropolii kościelnej, tj. arcybiskupstwa i podległych mu biskupstw. Zakończyły się one powodzeniem, bowiem cesarz Otton III i papież Sylwester II w 999 r. wyrazili zgodę na ustanowienie „arcybiskupstwa św.

Wojciecha” w Gnieźnie, zaś arcybiskupem został mianowany i konsekrowany w Rzymie Radzim-Gaudenty, świadek męczeństwa. Wszystkie sprawy związane ze zorganizowaniem nowej metropolii kościelnej we władztwie Bolesława Chrobrego miał załatwić synod w Gnieźnie z udziałem samego Ottona III.

Pielgrzymka cesarza Ottona III do Gniezna i jego gesty wobec Bolesława Chrobrego

W grudniu 999 r. cesarz wyruszył z Rzymu z pielgrzymką pokutną do grobu św. Wojciecha, którego uważał za patrona programu odnowienia Cesarstwa Rzymskiego (*Renovatio Imperii Romanorum*). Do tej koncepcji chciał Otton III włączyć Bolesława Chrobrego. Zakładała ona zwierzchnią władzę cesarza, pochodzącą bezpośrednio od Boga, nad całym światem. Znakomicie prezentują ją miniatury w Ewangeliarzach powstałe w 1000 r. z inspiracji ottońskiego dworu. Jedna z nich uka-

zuje cesarza w majestacie na tronie, otoczonego mandorłą na wzór Chrystusa w typie ikonograficznym *Maiestas Domini*. Z woli samego Boga jako *servus* i *vicarius Christi* staje się panem świata (*dominus mundi*) i dzierży pełnię władzy nad całą ziemią. Jego zwierzchnictwu podlegają królowie, książęta i dostojnicy Kościoła. Odnowione Cesarstwo Rzymskie miało stanowić swoistą federację królestw świata chrześcijańskiego pod zwierzchnictwem cesarza, co ukazują dwie powiązane ze sobą miniatury przedstawiające tronującego cesarza, któremu cztery ukoronowane postaci kobiece, podpisane jako *Roma*, *Gallia*, *Germania* i *Sclavinia*, pokornie składają dary. Symbolizują one owe królestwa „zrównane przed majestatem cesarskim”.

Po przybyciu do Gniezna na początku marca 1000 r. Otton III modlił się ze łzami u grobu św. Wojciecha, błagając o jego wstawiennictwo w sprawach cesarstwa. Następnie na odbytym tu synodzie Otton wraz z Bolesławem i legatem papieskim Robertem zorganizowali na nowo struktury Kościoła w Polsce, podporządkowując arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu biskupstwa w Krakowie, Wrocławiu, Kołobrzegu, zaś biskupstwo poznańskie ograniczone terytorialnie do części Wielkopolski, miało nadal podlegać Stolicy Apostolskiej. Chrobry otrzymał od cesarza prawo inwestytury (mianowania) arcybiskupa i biskupów.

Według relacji Anonima zwanego Gallem w *Kronice polskiej* cesarz po wyrażeniu zachwytu nad potęgą Bolesława ogłosił, że „[wypada] chlubnie wynieść go na tron królewski i uwieńczyć koroną. A zdjawszy z głowy swój diadem cesarski, włożył go na głowę Bolesława na [zadatek] przymierza i przyjaźni, i za chorągiew tryumfalną dał mu w darze Gwóźdź Krzyża Pańskiego z Włócznią św. Maurycego, w zamian za co Bolesław ofiarował mu ramię św. Wojciecha. I tak wielką owego dnia złączyli się miłością, że cesarz mianował go bratem i współpracownikiem cesarstwa i nazwał go przyjacielem i sprzymierzeńcem narodu rzymskiego”.

Gesty i słowa Ottona III w powiązaniu z programem odnowienia cesarstwa miały zasadnicze znaczenie dla Bolesława i jego przyszłości, bowiem został uznany godnym sakry i korony królewskiej przez cesarza. Od tej pory Chrobry mógł podjąć starania w Stolicy Apostolskiej o sakrę i koronę królewską. Znamienne były też dary Ottona III dla Bolesława, szczególnie zaś włócznia św. Maurycego (kopia), insygnium królów niemieckich, podkreślająca prawo polskiego wład-

K. Auer (1818–post 1858) – Bolesław Chrobry Król Polski, polona.pl

cy do godności królewskiej. Tak więc Bolesław, zwolniony w Gnieźnie z trybutu na rzecz cesarza, władający „Sclavinia”, został wkomponowany w program odnowionego Cesarstwa Rzymskiego.

Starania Bolesława Chrobrego o koronę i jego rządy o królewskim charakterze

Wkrótce po gnieźnieńskich wydarzeniach Chrobry podjął starania w Rzymie u Sylwestra II o koronę królewską, jednak z nieznanych nam powodów, może wskutek przedwczesnej śmierci Ottona III w styczniu 1002 r., nie osiągnął wówczas celu. Ponownie wysyłał poselstwa do Rzymu w 1004 i 1012 r., aby zabiegać o koronę. Zapewne z tymi staraniami związane były emisje denarów z napisem REX BOLIZLVUS, datowane na lata 1005–1015. Bolesław wytrwale dążył do papieskiej zgody na sakrę królewską, bo to ona czyniłaby go pomazańcem Bożym, władcą powołanym na tron przez samego Boga, którego panowanie obejmowało nie tylko sprawy doczesne, tj. wymierzanie sprawiedliwości i dbanie o dobro poddanych, ale również troskę o ich zbawienie. W ówczesnej koncepcji godności królewskiej to właśnie namaszczenie konstituowało władzę królewską.

Rządy Bolesława po 1000 r. znamionują uprawnienia królewskie, a więc prawo inwestytury, tj. mianowania arcybiskupa i biskupów, opieka nad Kościołem, wspieranie misji wśród ludów pogańskich (św. Brunona z Kwerfurtu), wprowadzanie chrześcijańskich norm w życie poddanych (Dekalogu, postów, wydłużonego o dwa tygodnie zakazu spożywania mięsa przed rozpoczęciem Wielkiego Postu). Chrobry jako monarcha, według przekazu biskupa merseburskiego Thietmara, starał się postępować zgodnie z przykazaniami Bożymi, a gdy popełnił jakiś grzech, kazał duchownym przedkładać sobie kanony, ażeby w stosowny sposób za niego pokutować i poprawić się. Z gorliwością wypełniał wszystkie obowiązki chrześcijańskiego monarchy, a sprawując władzę o charakterze królewskim, wytrwale dążył do sakry królewskiej.

Długotrwałe konflikty i zmagania militarne Bolesława Chrobrego z Henrykiem, królem niemieckim (od 1002 r.), a potem cesarzem (od 1014 r.), które toczyły się w latach 1003–1005, 1007–1013 i 1015–1018, uniemożliwiały polskiemu władcy skuteczne zabiegi o sakrę i koronę królewską. Wspomniane wojny zakończyły się ostatecznie utrzymaniem Moraw, Milska i Łużyc

w rękach Bolesława, zachowaniem suwerenności monarchii, a także brzemieniami w skutki małżeństwami Piastów. Na mocy merseburskiego układu między polskim władcą a królem niemieckim w 1013 r. Mieszko II, syn Chrobrego ożenił się z Rychezą, krewną Henryka II, a córką Ezzona, palatyna reńskiego i Matyldy, siostry Ottona III. Był to znakomity mariaż, bowiem Piastowie powiązali się dynastycznie z rodziną cesarską. Natomiast Bolesław Chrobry po zawarciu w styczniu 1018 r. pokoju z Henrykiem II w Budziszynie ożenił się z Odą, córką Ekkeharda, margrabiego miśnieńskiego (zm. 1002), ongiś zaprzyjaźnionego z władcą polskim. Wyprawa na Ruś Kijowską latem 1018 r. ze wsparciem cesarza Henryka II, Węgrów i Pieczyngów stanowiła niewątpliwie kulminacyjny moment potęgi Bolesława Chrobrego i jego władztwa, o czym świadczą wysłane z Kijowa poselstwa do obu cesarzy zachodniego i bizantyjskiego (Bazylego II).

Małżeństwa Mieszka II z Rychezą i Bolesława z Odą ułatwiały kontakty polskiego dworu ze środowiskami politycznymi i kościelnymi cesarstwa, skąd sprowadzano duchownych, rzemieślników, budowniczych murowanych rezydencji monarszych, kościołów i kaplic, a także wyposażenie dla świątyń. Intensyfikowała się recepcja kultury łacińskiej w centralnych ośrodkach państwa, głównie w kręgu katedr biskupich, przy których skupiali się wykształceni duchowni. Bolesław Chrobry konsekwentnie wzmacniał gnieźnieńską metropolię kościelną i bronił jej niezależności wobec zakusów arcybiskupów magdeburskich.

Królewska sakra i koronacja Bolesława w 1025 r.

Zwieńczeniem panowania Bolesława Chrobrego stała się jego sakra królewska. Odbędzie się ona przed śmiercią monarchy, która nastąpiła 17 czerwca 1025 r. Dokładna data tego doniosłego aktu w dziejach Polski nie jest znana. Na pewno do namaszczenia i koronacji doszło po śmierci cesarza Henryka II, a więc po 13 lipca 1024 r., o czym informują źródła niemieckie. Kilka miesięcy wcześniej 9 kwietnia 1024 r. zmarł Benedykt VIII papież od 1012 r., ściśle powiązany z cesarzem, a jego następcą na Stolicy Apostolskiej został 14 maja tr. Jan XIX. Koronacja Chrobrego być może nastąpiła w Boże Narodzenie 1024 r. (według ówczesnej rachuby był to pierwszy dzień 1025 r.) lub w Wielkanoc 1025 r. (18 kwietnia),

lub też w uroczystość św. Wojciecha 23 kwietnia tr. Namaszczenia i koronacji dokonał w katedrze gnieźnieńskiej arcybiskup gnieźnieński Hipolit, najpewniej za zgodą papieża Jana XIX.

Powstałe ok. 960 r. w opactwie św. Albana w Moguncji *Pontificale Romano-Germanicum*, rozpowszechnione w Europie, zawierało ryt namaszczenia i koronacji, według którego koronowano Bolesława. Ceremonia rozpoczynała się w rezydencji monarszej w gnieźnieńskim grodzie, gdzie władca spoczywał na łożu, do którego przychodziła procesja biskupów i duchowieństwa z katedry. Przy modlitwach dwaj biskupi brali za prawicę spoczywającego na łożu władcę i uroczysto go podnosili, co symbolizowało powstanie do „nowego królewskiego życia”. Następnie procesyjnie przy śpiewie pieśni i antyfon prowadzili oni władcę do drzwi katedry, przy których oczekiwał metropolita, arcybiskup gnieźnieński. Odmawiając stosowne modlitwy, arcybiskup wprowadzał władcę do katedry. W prezbiterium Bolesław oddawał broń i zdejmował płaszcz, przekazując je biskupom, po czym procesyjnie udawał się na stopnie ołtarza, gdzie pokornie kładł się krzyżem i leżał tam przy śpiewie Litanii do Wszystkich Świętych. Po jej zakończeniu monarcha podnosił się i arcybiskup zadawał mu pytania, czy będzie zachowywał wiarę, bronił duchownych i Kościoła, sprawiedliwie rządził królestwem i ludem powierzonym mu przez Boga. Na każde z tych pytań Bolesław odpowiadał: „Volo” (chcę)! Z kolei arcybiskup Hipolit zwracał się do zgromadzonego w katedrze ludu z pytaniem, czy takiemu władcy chce podlegać i być mu posłusznym? Na co lud odpowiadał: „Fiat, Fiat, Amen”! Po tej aklamacji zgromadzonych następował ryt sakry. Metropolita przy modlitwach namaszczał Bolesławowi krzyżem (olejem świętym) głowę, pierś, ramiona, plecy i ręce. Po czym odbywał się ryt koronacyjny i jeden z biskupów podawał władcy miecz i płaszcz, berło i włócznię św. Maurycego, a na końcu arcybiskup nakładał mu na głowę koronę. Namaszczony i ukoronowany Bolesław zasiadał na tronie, po czym z arcybiskupem wymieniał pocałunek pokoju, zaś hymn *Te Deum laudamus* wieńczył ceremonię sakry i koronacji. Na koniec metropolita odprawiał w katedrze uroczystą mszę świętą z modlitwami za króla.

Poprzez namaszczenie sakralizowana została w pełni władza monarsza Bolesława Chrobrego, który jako pomazaniec Boży dzierżył władzę królewską nad swym ludem z woli Boga i w Jego imieniu nim rządził. Polska stała się suwerennym

królestwem w chrześcijańskiej Europie. Chrobry pozostawił swoim następcom godność królewską, którą krótko cieszyli się Mieszko II i Bolesław Szczodry. Pamięć o potędze Bolesława Chrobrego i jego królewskiej koronie motywowała Piastów, szczególnie w dobie rozdrobnienia politycznego ziem polskich w XIII w. do starań o odnowienie Królestwa, czego dokonał w 1295 r. Przemysław II.

Słowa kluczowe: Polska, Bolesław Chrobry, sakra i korona królewska.

Bibliografia:

- Dalewski Z.: *Dlaczego Bolesław Chrobry chciał koronować się na króla?*, [w:] J. Dobosz, M. Matla, L. Wetesko (red.): *Gnieźnieńskie koronacje królewskie i ich środkowoeuropejskie konteksty*. Gniezno: Urząd Miejski w Gnieźnie, 2011, s. 21–41.
- Labuda G.: *Mieszko I*. Wrocław i in.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002.
- Michałowski R.: *Chryścianizacja monarchii piastowskiej w X–XI wieku*, [w:] H. Manikowska, W. Brojer (red.): *Animarum cultura. Studia nad kulturą religijną na ziemiach polskich w średniowieczu*, t. 1: *Struktury kościelno-publiczne*. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2008, s. 11–49.
- Nowak A.: *Dzieje Polski*, t. 1: *Do 1202. Skąd nasz ród*. Kraków: Biały Kruk, 2014.
- Ożóg K.: *966. Chrzest Polski*. Kraków: Biały Kruk, 2015.
- Strzelczyk J.: *Bolesław Chrobry*. Poznań: Wydawnictwo WBP, 1999.
- Strzelczyk J.: *Otton III*. Wrocław i in.: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 2000.
- Vogel C., Elze R. (ed.): *Le Pontifical Romano-Germanique du dixième siècle. Le texte*, t. 1: *Città del Vaticano*. Biblioteca Apostolica Vaticana, 1963.
- Węcowski P.: *Średniowieczna tradycja koronacji Bolesława Chrobrego*. „Kronika Miasta Poznania” nr 1/2025, s. 151–166.
- Zakrzewski S.: *Bolesław Chrobry Wielki*. Lwów i in.: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1925.

Prof. dr hab. Krzysztof Ożóg – profesor zwyczajny, historyk mediewista, kierownik Katedry Historii Średniowiecznej w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prowadzi badania nad środowiskami intelektualnymi w średniowiecznej Polsce i Europie, dziejopisarstwem, historią polskiego Kościoła oraz monarchią Piastów, Andegawenów i Jagiellonów. Ma w swoim dorobku ponad 450 publikacji naukowych, w tym kilkanaście książek.

Opis działań MCDN w ramach obchodów jubileuszu 1000-lecia Królestwa Polskiego

Anita Stinia, Andrzej Janczura

Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli włączyło się w obchody jubileuszu 1000-lecia Królestwa Polskiego. Inicjatywa obchodów wypłynęła od władz Samorządu Województwa Małopolskiego.

25 listopada 2025 r. w Sali Józefa Chełmońskiego krakowskich Sukiennic Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli zorganizowało konferencję „Idea Wolności w dziejach Królestwa Polskiego w 1000-lecie Korony Królestwa Polskiego”, którą uczciliśmy jubileusz pierwszych królewskich koronacji w Polsce – Bolesława Chrobrego i Mieszka II Lambert, mających miejsce w 1025 r. Ten doniosły akt przypieczętował istnienie Państwa Polskiego jako niepodległego królestwa. Konferencja została objęta honorowym patronatem Łukasza Smółki – Marszałka Województwa Małopolskiego oraz dr Gabrieli Olszowskiej – Małopolskiego Kuratora Oświaty.

Uroczystego otwarcia konferencji oraz powitania uczestników i zaproszonych gości dokonał dr Łukasz Cieślík, dyrektor MCDN, który na wstępie przywołał słowa Karola Wojtyły zapisane w poemacie *Myśląc Ojczyzna* dotyczące pojęcia

wolności. W pierwszym wykładzie pt. „Królestwo Polskie w czasach Piastów i Jagiellonów” dr hab. prof. UJ Andrzej Marzec podjął wątek rozumienia pojęć „król”, „królestwo” przez ludzi żyjących w czasach Piastów i Jagiellonów. Zaprezentował różne stanowiska wśród badaczy odnoszące się do tematyki wykładu. W ciekawy sposób przeprowadził słuchaczy przez zagadnienia ogólnie znane, jednocześnie wzbogacając je o treści pogłębiające rozumienie naszych dziejów w pierwszym 500-leciu istnienia polskiej państwowości.

Następnie prof. dr hab. Andrzej Nowak w wystąpieniu pt. „Historia polskiej wolności w dobie królów elekcyjnych” przybliżył uczestnikom konferencji dzieje wolności na przykładzie *Kroniki Polskiej* Mistrza Wincentego i historię przywilejów od Cieni (1228) do cerekwicko-nieszawskich (1454), ze szczególnym uwzględnieniem przywileju z lat 1430–1433, w którym padły słowa:

„*Neminem captivabimus nisi iure victum*” („Nikogo nie uwięzimy bez wyroku sądowego”). W drugiej części wykładu prelegent skupił się na trzech dokumentach majowych: Konstytucji *Nihil Novi* z 1505 r. (*Nihil novi [...] sine communi Consiliorum et Nuntiorum Terresterium consensu*) (nic nowego bez zgody Panów Rady i postów ziemskich), Artykułach henrykowskich i Ustawie Rządowej z dnia 3 maja 1791 r., zwanej popularnie Konstytucją 3 Maja. Po obu wykładach wybitnych historyków miała miejsce kilkuminutowa rozmowa moderatora panelu redaktora Jakuba Moroza z profesorami.

Po przerwie głos zabrali przedstawiciele Samorządu Województwa Małopolskiego, którzy przedstawili swoją ofertę adresowaną do poszczególnych grup społecznych. Dyrektor Departamentu Edukacji UMWM Dariusz Styrna zaprezentował wszystkim zebranym Kalendarz Roku Jubileuszowego przygotowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. Następnie dyrektor MCDN dr Łukasz Cieślík przedstawił ofertę edukacyjną dla nauczycieli i uczniów małopolskich szkół związaną z Jubileuszem. dopełnieniem prezentacji było omówienie przez Annę Piotrowską, dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Krakowie oferty biblioteki dedykowanej dzieciom, młodzie-

ży i rodzicom. Wydarzenie wpisało się w aktualne kierunki polityki oświatowej państwa: „Szkoła miejscem edukacji obywatelskiej, kształtowania postaw społecznych i patriotycznych, odpowiedzialności za region i ojczyznę”.

Ośrodki MCDN w Krakowie, Nowym Sączu, Oświęcimiu i Tarnowie zorganizowały szereg konkursów i warsztatów dla nauczycieli i uczniów, które wpisały się w Kalendarz Wydarzeń Roku Jubileuszowego 1000-lecia pierwszych koronacji królewskich w Polsce. Przygotowaliśmy pięć konkursów edukacyjnych – jeden skierowany do nauczycieli oraz cztery adresowane do dzieci i uczniów szkół podstawowych. Wszystkie konkursy zostały objęte patronatem honorowym Łukasza Smółki, Marszałka Województwa Małopolskiego i Kuratorium Oświaty w Krakowie.

Jubileusz 1000-lecia istnienia Królestwa Polskiego stanowił dla nauczycieli inspirację do zdobywania nowych umiejętności i wiedzy na kanwie wydarzeń z dziejów Polski, twórczego i kreatywnego ich wykorzystania podczas lekcji, a także do rozwijania i zaprezentowania talentów swoich uczniów. Do nauczycieli historii i innych specjalności szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych adresowaliśmy konkurs historyczny na scenariusz lekcji historii „1000-lecie monarchii w Polsce”. Zakres tematyczny konkursu obejmował

dzieje monarchii w Polsce od Bolesława Chrobrego do Stanisława Augusta Poniatowskiego. Na konkurs wpłynęło 11 prac nauczycieli, z których nagrodzono 5 scenariuszy lekcji. Inicjatywa ta miała na celu nie tylko upamiętnienie doniosłego wydarzenia, ale również zainspirowanie nauczycieli do twórczego podejścia w przekazywaniu wiedzy historycznej – z pasją, zaangażowaniem i głębokim zrozumieniem znaczenia przeszłości dla kształtowania tożsamości narodowej.

Natomiast do dzieci i uczniów skierowaliśmy dwa konkursy plastyczne i dwa na wykonanie komiksu. Do dzieci w wieku przedszkolnym adresowano konkurs na wykonanie korony „Królewski symbol mocy – korona Bolesława Chrobrego”, uczniowie klas 1–3 mogli wziąć

Prof. dr hab. A. Nowak, konferencja „Idea wolności w dziejach Królestwa Polskiego w 1000-lecie Korony Królestwa Polskiego”, Kraków, 25.11.2025, fot. arch. red.

udział w konkursie na przedstawienie postaci króla „Twarzą w twarz – portret Bolesława Chrobrego”. Do uczniów klas 4–6 skierowany był konkurs na komiks „Śladami Bolesława Chrobrego. Historia w obrazkach”, a dla uczniów klas 7–8 szkoły podstawowej przygotowano konkurs na komiks „Bolesław Chrobry komiksem pisany – tworzymy historię”. Nasze konkursy były doskonałą okazją do przybliżenia dzieciom i młodzieży postaci Bolesława Chrobrego – pierwszego króla Polski, który odegrał kluczową rolę w budowaniu silnego państwa polskiego. Zależało nam, aby młodzi ludzie lepiej rozumieli swoje korzenie i doceniali znaczenie polskiego dziedzictwa. Proponowane formy pozwolą dzieciom i młodzieży rozwijać wyobraźnię i zdolności twórcze w różnorodnych formach artystycznych. Była to równocześnie szansa na odkrycie młodych talentów oraz promowanie wartości, takich jak: kreatywność, zaangażowanie i umiejętność pracy nad dłuższymi projektami. Działania te były wkładem w dbałość o wartości patriotyczne i stanowią przykład wartościowej inwestycji w rozwój młodego pokolenia.

Ponadto w ramach obchodów tej ważnej rocznicy we wszystkich ośrodkach zostały zorganizowane warsztaty „Biało-czerwona dla przedszkolaka” i „1000. rocznica koronacji Bolesława Chrobrego”. W ramach zajęć uczestnicy poznali różnorodne techniki wykonywania prac plastycznych związanych z postaciami pierwszych koronowanych władców. Każdy uczestnik otrzymał zestaw książek „Polskie symbole narodowe”.

Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026

Kierunek 2:

Szkoła miejscem edukacji obywatelskiej:
Kształtowanie postaw patriotycznych, społecznych i obywatelskich, odpowiedzialności za region i ojczyznę, dbałości o bezpieczeństwo własne i innych.

Ponadto w związku 500-leciem hołdu pruskiego 10 kwietnia 2025 r. w Muzeum Narodowym w krakowskich Sukiennicach odbyła się konferencja naukowa. Wydarzenie zorganizowane przez Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli zgromadziło czołowych badaczy i ekspertów, którzy wprowadzili nas w burzliwy – a zarazem znaczący dla współczesnego kształtu Europy – okres

przemian dziejowych. Dokładnie w dniu rocznicy złożenia hołdu lennego królowi Zygmuntovi I Staremu przez Albrechta Hohenzollerna, księcia Prus i niemal w miejscu autentycznych wydarzeń sprzed pięciuset lat uczeni podjęli tematykę dotyczącą zagadnień ustrojowych państwa i relacji polsko-pruskich i polsko-niemieckich, którą przedstawili w aspektach: historycznym, prawnym, literackim i politycznym oraz w świetle różnych podejść badawczych.

Podczas konferencji wystąpili: prof. dr hab. Grzegorz Kucharczyk (Instytut Historii PAN) – „Stosunki polsko-pruskie/ niemieckie na przestrzeni pięciu wieków”, prof. dr hab. Andrzej Bryk (Uniwersytet Jagielloński) – „Królestwo Polskie – republikańskie imperium wolności”, prof. dr hab. Dorota Heck (Uniwersytet Wrocławski) – „Relacje polsko-niemieckie w literaturze XIX i XX w.” oraz prof. dr hab. Ryszard Legutko (Uniwersytet Jagielloński) – „Stosunki polsko-niemieckie w XXI w. z perspektywy europejskiej”.

Wydarzenie realizowane było stacjonarnie w jednym z najbardziej charakterystycznych zabytków Krakowa, w Muzeum Narodowym w Sukiennicach, w Galerii Sztuki Polskiej XIX w., w której znajduje się obraz Jana Matejki „Hołd pruski” oraz online dla uczestników spoza Krakowa. Konferencja stanowiła okazję do refleksji nad długoterminowymi skutkami hołdu pruskiego oraz jego wpływem na kształtowanie stosunków polsko-pruskich i polsko-niemieckich na przestrzeni kolejnych stuleci. Moderatorem konferencji był red. Jakub Moroz. Konferencja odbyła się pod patronatem honorowym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy.

Słowa kluczowe: jubileusz 1000-lecia Królestwa Polskiego, MCDN.

Anita Stinia – nauczyciel konsultant ds. związków edukacyjnych z zakresu przedmiotów przyrodniczych, historii i wiedzy o społeczeństwie, a także z działań wychowawczo-profilaktycznych. Kierownik Działu Doskonalenia i Doradztwa MCDN Ośrodek w Tarnowie.

Andrzej Janczura – nauczyciel konsultant ds. historii, wiedzy o społeczeństwie, wychowania do życia w rodzinie MCDN Ośrodek w Nowym Sączu.

Laureaci konkursów plastycznych Korona i Portret Bolesława Chrobrego, 12.06.2025 r., MCDN Ośrodek w Krakowie, fot. K. Janik

Gala wręczenia nagród laureatom konkursów historycznych dla dzieci z okazji 1000-lecia powstania Królestwa Polskiego w MCDN Ośrodek w Nowym Sączu, 30.05.2025 r., fot. O. Mróz

Gala wręczenia nagród laureatom konkursów historycznych dla dzieci przedszkolnych i edukacji wczesnoszkolnej z okazji 1000-lecia powstania Królestwa Polskiego w MCDN Ośrodek w Oświęcimiu, 17.06.2025 r., fot. R. Bonar

Gala wręczenia nagród laureatom konkursów historycznych z okazji 1000-lecia powstania Królestwa Polskiego w MCDN Ośrodek w Tarnowie, 8.06.2025 r., fot. O. Stawarz

1000-lecie Królestwa Polskiego w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Krakowie

Magdalena Szarek

W 2025 r. przypada jubileusz 1000-lecia Królestwa Polskiego. To właśnie tysiąc lat temu w 1025 r. w Gnieźnie odbyła się koronacja księcia Bolesława Chrobrego na króla Polski. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie wraz z filiami w Małopolsce aktywnie włączyła się w działania upamiętniające to doniosłe wydarzenie historyczne.

Artykuł prezentuje biblioteczne przedsięwzięcia podjęte dla uczczenia milenium pierwszej koronacji oraz jest próbą przedstawienia inspiracji edukacyjnych możliwych do zastosowania na lekcjach historii.

Historia magistra vitae est – czyli o nauczaniu historii uwag kilka...

Edukacja historyczna i patriotyczna jest ważną częścią nauczania dzieci i młodzieży. Szczególnie istotna jest znajomość historii Polski i jej związków z historią Europy oraz rozumienie znaczenia wydarzeń historycznych dla kształtowania świadomości i tożsamości narodowej młodych Polek i Polaków. Jubileuszowy rok 2025 jest okazją do zwrócenia uwagi na rolę, jaką w wychowaniu młodego pokolenia odgrywa nauczanie historii. Ważne jest rozbudzenie zainteresowania historią już we wczesnym etapie edukacji w przedszkolu i w szkole podstawowej wśród dzieci z klas 1–3. Czytanie książek o mądrych królach, szlachetnych rycerzach, pięknych zamkach, gry i zabawy edukacyjne, twórczość plastyczna, zwiedzanie ciekawych miejsc historycznych to dobre pomysły na zainteresowanie historią najmłodszych.

Dzieci z klas 4–8 szkół podstawowych oraz młodzież szkół ponadpodstawowych wymagają innych metod aktywizujących ich do działania i myślenia. Nauczanie historii poprzez realizację projektów zespołowych, rozmowy ze świadkami historii, zwiedzanie muzeów i miejsc pamięci historycznej, zastosowanie elementów dramy, tworzenie „żywych obrazów” historycznych – oto cała paleta sposobów na ciekawe zajęcia. Lekcja historii, na którą się czeka, to spełnienie marzeń nauczyciela i ucznia.

Dużą rolę w procesie nauczania i wychowania odgrywa upamiętnianie wydarzeń rocznicowych, takich jak przypadający w tym roku jubileusz 1000-lecia koronacji Bolesława Chrobrego. Udział dzieci i młodzieży w różnych inicjatywach historycznych wpływa na kształtowanie świadomości narodowej i postaw patriotycznych. To zaangażowanie nauczyciela może sprawić, że historia nie będzie się kojarzyła tylko z zapamiętywaniem dat wydarzeń, ale stanie się atrakcyjnym przedmiotem szkolnej edukacji. W nauczaniu historii chodzi przede wszystkim o kształtowanie umiejętności myślenia historycznego, krytycznego i analitycznego w odniesieniu do tego, co było w przeszłości oraz wyciągania wniosków na przyszłość. Czy można rozwijać zainteresowanie historią w bibliotece? Oczywiście, tak to robią nauczyciele bibliotekarze w PBW w Krakowie.

1000-lecie Koronacji Bolesława Chrobrego w Pedagogicznej Bibliotece w Krakowie

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Hugona Kołłątaja w Krakowie wraz z filiami w Małopolsce podjęła inicjatywę uczczenia tego doniosłego wydarzenia historycznego, które miało miejsce w 1025 r. w Gnieźnie. Kraków to obecnie stolica województwa małopolskiego, a kiedyś stolica Polskiej Korony – to tu od 1320 r. odbywały się koronacje; tu przechowywane są skarby z czasów początków

Królewski Piknik z Książką, PBW w Krakowie,
fot. M. Stachurska

polskiej państwowości: włócznia św. Maurycego i Szczerbiec. Biblioteka – w ramach projektu upamiętniającego koronację Bolesława Chrobrego – zaplanowała i realizuje działania z zakresu edukacji historycznej, patriotycznej i czytelniczej skierowane do dzieci w wieku przedszkolnym, wczesnoszkolnym oraz młodzieży szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Celem projektu jest: promocja czytelnictwa, upowszechnianie wiedzy historycznej, kształtowanie postaw patriotycznych i rozwijanie szacunku dla przeszłości oraz dziedzictwa narodowego i kulturowego wśród młodego pokolenia.

Ty też możesz zostać królem! – lekcje biblioteczne w PBW

Nauczyciele bibliotekarze w Krakowie i w filiach PBW w Małopolsce prowadzą cieszące się dużym zainteresowaniem lekcje biblioteczne w formie zajęć plastycznych, warsztatów i edukacyjnych gier bibliotecznych typu escape room. Podczas zajęć uczestnicy poprzez zabawę poznają historię koronacji Bolesława Chrobrego, tworzą prace plastyczne związane z tematyką lekcji oraz ozdabiają królewskie korony.

W trakcie lekcji „**Jak Bolko królem został?**” zorganizowanej w PBW w Krakowie dużą atrakcją dla dzieci jest udział w tworzeniu „żywego obrazu” przedstawiającego ceremonię koronacji Bolesława

Chrobrego. Uczestnicy przebrani w stroje z epoki wcielają się w role różnych postaci historycznych – od króla Chrobrego, przez biskupa Hipolita, po rycerzy, dwórki i znamienitych gości królewskich z europejskich dworów średniowiecznej Europy. Inscenizacji towarzyszy muzyka i scenografia, co podkreśla rangę i znaczenie wydarzenia z 1025 r. Dzięki tej aktywności dzieci przenoszą się w czasie i przestrzeni do XI w. i przeżywając osobiście koronację królewską, lepiej zapamiętują to wydarzenie historyczne. Każdy uczestnik opuszcza bibliotekę z wykonaną przez siebie królewską koroną.

Zajęcia i warsztaty biblioteczne w Krakowie i filiach PBW w Małopolsce:

- Jak Bolko królem został? – 1000-lecie koronacji Bolesława Chrobrego.
- Kim był Bolesław Chrobry?
- Pierwszy był Chrobry, czyli 1000 lat Korony Polskiej.
- Czy Bolesław chodził do szkoły?
- Gra o koronę.
- Tysiąc lat Korony Polskiej.
- Śladami 1000-lecia Korony Polskiej.

Wystawa „1000-lecie Królestwa Polskiego”

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie przygotowała wystawę pt. „1000-lecie Królestwa Polskiego” poświęconą jednemu z najważniejszych okresów w historii Polski. Wystawa zorganizowana w holu biblioteki jest okazją do poznania historii pierwszych władców Polski oraz kluczowych momentów związanych z powstaniem Królestwa Polskiego. Ma ona charakter informacyjno-educacyjny. W układzie chronologicznym zaprezentowane zostały poszczególne etapy przygotowania i przebiegu pierwszej polskiej koronacji królewskiej. Na ekspozycji można zobaczyć, jak wyglądała osada średniowieczna, dowiedzieć się, kim byli Bolesław I Chrobry i Mieszko II, przeczytać o znaczeniu zjazdu w Gnieźnie i przyjaźni Ottona III z Bolesławem Chrobrym. W kolejnych gablotach wyeksponowano informacje na temat przebiegu koronacji i insygniów królewskich, których modele można obejrzeć na wystawie. Podstawą ekspozycji są wybrane książki ze zbiorów PBW w Krakowie. Wystawa jest doskonałą okazją do pogłębienia wiedzy o historii Polski, zwłaszcza dla uczniów, nauczycieli i wszystkich zainteresowanych. Dzięki bogatym materiałom wizualnym i opisowym odwiedzający mogą lepiej zrozumieć realia epoki

pierwszych Piastów oraz rolę, jaką Polska odegrała w średniowiecznej Europie.

Koronacja Bolesława Chrobrego w książkach ze zbiorów PBW

Z okazji obchodów milenium koronacji biblioteka wzbogaciła swój księgozbiór o atrakcyjne i interesujące publikacje naukowe oraz książki historyczne dla dorosłych i dla dzieci. Edukacja czytelnicza to główna działalność biblioteki, dlatego podczas zajęć edukacyjnych, jak i na wystawie jubileuszowej, promowane są książki i czytelnictwo. W zbiorach znajdują się godne zainteresowania książki dla młodszych i starszych, np.: Stanisław Zakrzewski, *Bolesław Chrobry Wielki*; Andrzej Kozicki, *Cesarz Bolesław Chrobry: reinterpretacja i rekonfiguracja źródeł*; Paweł Piotrowski, *Bolesław Chrobry*; Paweł Wakuła, *Jak zostałem królem: Bolesław Chrobry*; Joanna Wieliczka-Szarkowa, *Bolesław Chrobry: pierwszy król Polski*; Grażyna Bąkiewicz, *Jak zdobyłeś koronę, Bolesławie Chrobry?*

„Królewski piknik z książką” – radosne święto książki i biblioteki

24 maja 2025 r. Departament Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego

Królewski Piknik z Książką, PBW w Krakowie, fot. arch. UMWM

go wraz z Pedagogiczną Biblioteką Wojewódzką w Krakowie zorganizowali radosne wydarzenie, królewskie święto książki i biblioteki pod nazwą – Królewski piknik z książką. Najmłodszy mieszkańcy Krakowa i Małopolski wraz z opiekunami mieli okazję odwiedzić bibliotekę, poznać jej ofertę edukacyjną i uczestniczyć w wielu warsztatach oraz aktywnościach przygotowanych przez pracowników biblioteki.

Można było zobaczyć najciekawsze książki ze zbiorów biblioteki i wypożyczyć je do domu, uczestniczyć w warsztatach plastycznych i stworzyć własne królewskie korony, wziąć udział w warsztatach „Skryptorium” i zostać średniowiecznym skrybą, zagrać w gry planszowe z bogatej kolekcji biblioteki, przenieść się w świat wirtualnej rzeczywistości za pomocą gogli Oculus, zaprogramować roboty edukacyjne Photony i Ozoboty, dołączyć się do zabaw na Magicznym dywanie.

Ważnym punktem programu był konkurs na przebranie „Na królewskim dworze”, podczas którego uczestnicy prezentowali stroje królów, dam dworu, rycerzy, księżniczek czy Stańczyka. Na scenie przed biblioteką wiele się działo, m.in.: prezentował się Krakowski Chór Dziecięcy czy Laboratorium Pana Korka. Partnerzy wydarzenia – Krakowskie Pogotowie Ratunkowe, Komenda Wojewódzkiej Policji w Krakowie, Straż Pożarna – także oferowali wiele aktywności o charakterze edukacyjnym. Każdy uczestnik pikniku mógł skorzystać z poczęstunku Małopolskiego Stołu Regionalnego przygotowanego przez Zespół Szkół – Małopolską Szkołę Gościnności im. Tytusa Chałubińskiego w Myślenicach.

W jubileuszowym roku 1000-lecia koronacji Bolesława Chrobrego PBW w Krakowie wraz z filiami po raz kolejny połączyła pokolenia, oferując w królewskiej, przyjaznej atmosferze książki dla małych i dużych czytelników oraz zachęcając do czytania. Zapraszamy do biblioteki, czekamy na Was nie tylko od święta, ale na co dzień!

Słowa kluczowe: PBW w Krakowie, 1000-lecie Koronacji Bolesława Chrobrego.

Magdalena Szarek – nauczyciel historii, wiedzy o społeczeństwie, bibliotekarz. Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Krakowie.

Prace konkursowe – portret Bolesława Chrobrego, MCDN Ośrodek w Tanowie, fot. O. Stawarz

Jubileusz 1000 lat Królestwa Polskiego na lekcjach języka ojczystego, czyli jak ożywić historię przez słowo, sztukę wizualną i technologię

Joanna Kantor-Malik

„Aby człowiek wiedział, dokąd idzie, musi wiedzieć, skąd pochodzi. Naród bez historii błądzi jak człowiek bez pamięci” – N. Davis.

Współczesna szkoła powinna łączyć dziedzictwo narodowe z nowoczesnymi kompetencjami. Jubileusz „1000 lat Królestwa Polskiego” daje nauczycielowi języka polskiego pretekst do rozwijania tożsamości uczniów, umiejętności czytania ze zrozumieniem, myślenia krytycznego i pracy projektowej – nie tylko przez lekturę, ale także przez debatę, teatr, sztukę i technologię. W czasach gdy uczniowie częściej spoglądają w ekran z nawigacją Google’a niż na klasyczną mapę czy malarstwo historyczne, lekcje języka polskiego stają się nie tylko przestrzenią kształcenia językowego, ale także polem budowania tożsamości historycznej i obywatelskiej. Zachęcam do wzmacniania świadomości kulturowej i narodowej w klasach 4–8 szkoły podstawowej – przez literaturę, język i twórczość artystyczną.

Bliżej historii, bliżej życia...

By zachęcić młodych Polaków do zgłębiania tajników przeszłości, szkoły chętnie sięgają po edukację projektową. Uczniowie tworzą inscenizacje sądu nad Bolesławem Śmiałym, animowane komiksy o królowej Bonie, królowej Jadwidze czy Kazimierzu Wielkim, podcasty o codziennym życiu na dworze Jagiellonów albo debaty oxfordzkie o wyborach politycznych Piastów i Wazów. Wtedy to, co wydaje się odległe, staje się im bliskie, osobiste i aktualne – bo uczeń nie tylko „czyta o przeszłości”, ale ją interpretuje, wybiera stronę, gromadzi materiał argumentacyjny na podstawie różnych źródeł i przygotowuje własną opinię.

Nowoczesne technologie i AI jako wehikuł czasu

Szczególne miejsce w nauczaniu zajmuje dziś edukacja cyfrowa. Dzięki aplikacjom takim jak Canva, Genially czy Copilot uczniowie tworzą interaktywne drzewa genealogiczne dynastii królewskich, generują ilustracje herbów i zamków, redagują „wspomnienia” Bolesława Krzywoustego lub zapis kronikarski z bitwy pod Grunwaldem. AI pozwala im przenieść się do przeszłości i... wrócić z refleksją o współczesności.

Postawy obywatelskie zakorzenione w tradycji

Edukacja historyczno-obywatelska nie musi być domeną tylko WOS-u i historii. Na języku polskim uczniowie mogą śledzić zmiany w naszym języku narodowym, np. przeanalizują mowy sejmowe, epistolografię królewską, zaobserwują mechanizmy władzy we fragmentach dramatów (np. S. Wyspiańskiego, K. Przerwy Tetmajera itp.) i bajkach politycznych (np. Ignacego Krasickiego), nauczą się formułowania własnych poglądów w wypracowaniach i debatach. Rozważając wybory bohaterów, mogą dostrzec także rolę jednostki w życiu wspólnoty.

Tożsamość narodowa bez patosu

Mądrze prowadzona refleksja o historii Polski – jej blaskach i cieniach – uczy krytycznego my-

ślenia i rozważań. Niejednokrotnie literatura staje się punktem wyjścia do kluczowych zagadnień i owocuje refleksjami: Co dziś oznacza bycie patriotą? Czy wolność jest wartością uniwersalną? Jakie lekcje płyną z historii dla współczesnego świata? Uczeń może nie znać dat bitew, ale jeśli potrafi dostrzec ich znaczenie dla tożsamości – to znaczy, że nauczyciel osiągnął swój cel.

Założenia projektowe

- Łączenie historii Polski z edukacją humanistyczną.
- Kształtowanie tożsamości narodowej przez tekst.
- Wzmacnianie kompetencji czytelniczych, retorycznych i cyfrowych.
- Integracja podstawy programowej z nowoczesnymi metodami.

Uczniowie:

- poznają polskie dziedzictwo kulturowe;
- analizują teksty historyczne i literackie;
- uczą się wypowiedzi argumentacyjnych i artystycznych;
- uczą się samodzielności i współpracy w grupie projektowej.

1000 lat Królestwa Polskiego to nie tylko aktualny dziś temat projektowy – to źródło żywych emocji, moralnych dylematów oraz inspiracji literackich. A język polski jako przedmiot humanistyczny może być bramą do świata historii.

Działania metodyczne – praktyczne przykłady lekcji i projektów

Temat zajęć	Metoda/ forma	Przykładowa aktywność	IT/ AI/ narzędzia
Piastowie i początki państwa polskiego	Lekcja z narracją i graficzną analizą tekstu	Czytanie „Legend o Popielu i Piaście”; uczniowie tworzą oś czasu losów pierwszych władców	Canva (timeline), Wakelet, Genially
Kronikarze – pierwsi twórcy narracji narodowej	Praca z tekstem źródłowym (Gall Anonim, Wincenty Kadłubek), metoda stacji	Odczytanie fragmentów kroniki w stacjach zadaniowych: kto, dlaczego, jak pisał	Microsoft Forms, Wordwall (quizy), Book Creator
„Ballada o królu” – tworzymy pieśń historyczną	Tworzenie tekstów inspirowanych epoką	Uczniowie tworzą współczesne ballady o wybranych władcach (np. Jadwidze, Jagielle)	Copilot – pomoc w wersyfikacji, Soundtrap – nagranie audio
Debate: Władca idealny – czy taki istniał?	Debate oksfordzka	Analiza postaw Kazimierza Wielkiego, Zygmunta Starego i Władysława Łokietka – na podstawie źródeł i literatury	Canva Docs (notatki), ChatPDF (analiza dokumentów historycznych), Teams (moderowana debata online)
Pamięć i tożsamość – historia zapisana w poezji i prozie	Analiza i interpretacja poezji oraz prozy patriotycznej	Praca z fragmentami utworów: Karola Wojtyły, Stanisława Wyspiańskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego itp. – uczniowie tworzą własne wiersze inspirowane losami Polski	Jamboard, Canva, ChatterPix (animacja liryczna)

Nowoczesne metody pracy z tekstem historycznym i literackim

- **Blended learning:** integracja pracy w klasie z materiałami cyfrowymi do wykonania w domu (np. analiza tekstów źródłowych przez platformę Teams, zadania w Quizizz).
- **Sketchnoting (notatki wizualne):** tworzenie przez uczniów graficznych notatek z opisem dynastii, postaci historycznych i wydarzeń (np. Bolesław Chrobry jako bohater komiksu).
- **Odwrócona lekcja:** uczniowie przed lekcją przygotowują informacje o epoce historycznej, a na zajęciach rozwiązują zadania problemowe (np. „Jak wyglądałby profil Kazimierza Wielkiego na Instagramie?”).
- **Symulacja historyczna i gry edukacyjne:** gra „Wybory królewskie” – uczniowie wcielają się w kandydatów na króla, tworzą hasła, programy i prezentują się przed „szlachtą”.

Proponowane metody nauczania

- Praca metodą projektu;
- Odwrócona lekcja;
- Sketchnoting i mapa mentalna;
- Stacje zadaniowe;
- Symulacja, drama, debata oksfordzka;
- Generatywna AI (teksty, obrazy, wypowiedzi).

Przykładowe działania edukacyjne

Tematy:

- „Sąd nad królem Bolesławem” – drama/ debata – efekt: rozwój umiejętności argumentacji.
- „Kronika mojej dynastii” – WebQuest – tworzenie e-kronik w Genially.
- „Ballada o Polsce Piastów/ Jagiellonów” – twórczość poetycka – pisanie i publikacja Book Creator.
- „Instagram Kazimierza Wielkiego” – praca projektowa – prezentacja postaci historycznej w DiD (interaktywny portret).
- „Pieśń o Jadwidze” – projekt literacko-muzyczny – tworzenie tekstów z pomocą AI, komponowanie muzyki w Suno.

Materiały i teksty do wyboru:

- Fragment *Kroniki Galla Anonima* o Bolesławie Chrobrym.
- Fragment powieści beletrystycznej (np. *Krzyżacy* H. Sienkiewicza lub *Bolesław Chrobry* A. Gołubiewa – krótkie urywki).
- Tablica (tradycyjna lub interaktywna), karty pracy, Canva/ Teams/ Genially.

- Narzędzie AI (np. Copilot lub Narrator AI) – do wygenerowania alternatywnej wersji sceny.

Przykładowa realizacja

Temat: **Literacki i historyczny obraz idealnego władcy**

Wprowadzenie do tematu (5 minut)

Na wstępie pytamy uczniów, jakie cechy powinien posiadać idealny władca. Ich propozycje wpisujemy do chmury wyrazowej i wyświetlamy wynik na tablicy interaktywnej. Potem opowiadamy o wybranych przez nas przykładach tekstów: fragmentach kroniki i powieści historycznej. Osadzamy je w realiach epoki i wskazujemy na główny cel, którym kierował się autor, opisując władcę.

Praca z tekstami (15 minut)

Proponuję podział klasy na dwa zespoły: grupa 1 czyta i opracowuje fragment *Kroniki Galla Anonima* (opis Bolesława Chrobrego), grupa 2: omawia fragment tekstu beletrystycznego (np. sceny z uczt królewskiej lub bitwy).

Zadanie

Zwróćcie uwagę na język utworu, kreację obrazu władcy, emocje i sposób narracji w obu tekstach. Wykonajcie karty pracy z pytaniami pomocniczymi:

1. Wypisz 3 cechy stylu w tekście Galla Anonima:
 -
 -
 -
2. Wypisz 3 cechy stylu we fragmencie beletrystycznym (np. *Krzyżacy* H. Sienkiewicza):
 -
 -
 -
3. Co wyróżnia postać króla w każdej z wersji?
4. Który obraz bardziej przemawia do Ciebie? Dlaczego?
5. Zadania kreatywne:
 - Napisz krótką relację z uczt dworskiej lub bitwy z perspektywy giermka, skryby lub kucharza (10 zdań).
 - Stwórz za pomocą wybranego generatora obrazów (np. Copilot, Canva, Perchance Image Generator) wizerunek władcy według literackich wskazówek. Swoją pracę zaprezentujcie na forum klasy.

Dyskusja porównawcza (10 minut)

- Czym różni się spojrzenie na naszą historię w kronice i w powieści?

- Jakie cechy idealnego władcy pojawiają się w obu tekstach?
- Czy literatura pomaga zrozumieć historię?

Twórcze zadanie (10 minut)

Uczniowie tworzą w parach: *Kartkę z dziennika średniowiecznego giermka lub królewskiego kucharza*. Jeżeli klasa jest ambitna i posiada wysokie kompetencje czytelnicze i literackie, mogą stworzyć krótką alternatywną scenę historyczną z pomocą AI (np. narracja o Jadwidze lub królach elekcyjnych).

Podsumowanie (5 minut)

Rozdajemy uczniom kolorowe karteczki z pytaniami:

- Co dziś odkryliśmy o dawnych władcach i naszej historii?
- Uczniowie dokończają zdanie: *Dzięki literaturze wiem, że Polska...*

Ewaluacja

Odczytujemy odpowiedzi uczniów. Na tablicy umieszczamy skalę od 1–5/ wyświetlamy na tablicy interaktywnej. Uczniowie zaznaczają na niej poziom zrozumienia różnicy między kroniką a powieścią historyczną, przyklejając kolorowe kartki na wybranym stopniu.

Temat *1000 lat Królestwa Polskiego* to nie tylko podróż w przeszłość, ale także okazja do zbudowania dialogu między historią a współczesnością. Na lekcjach języka polskiego historia może stać się dla uczniów osobistą wędrówką do źródeł naszej narodowej kultury, teksty źródłowe – pretekstem do debaty, a narzędzia cyfrowe – pomostem między przeszłością a współczesnością. Wszystko to inspirować młode pokolenia do kreatywnego myślenia i doskonalenia umiejętności przyszłości. Dzięki właściwie dobranym metodom i technologiom nauczyciel humanista może dziś nie tylko uczyć, ale motywować do działania, myślenia i rozumienia swoich korzeni.

Kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2025/2026

Kierunek 2:

Szkoła miejscem edukacji obywatelskiej:
Kształtowanie postaw patriotycznych, społecznych i obywatelskich, odpowiedzialności za region i ojczyznę, dbałości o bezpieczeństwo własne i innych.

Pomocna literatura:

Beletrystyka historyczna o królach i dziejach Polski

- Gołubiew A.: *Bolesław Chrobry*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1976–1980 (cykl powieściowy).
- Kossak-Szczucka Z.: *Jadwiga Królowa*. Warszawa: Pax, 1980.
- Lesiak J.: *Królowa Bona. Włoszka na polskim tronie*. Poznań: Replika, 2019.
- Maciejewska B., Maciorowski M.: *Władcy Polski. Historia na nowo opowiedziana*. Warszawa: Agora, 2021.

Kroniki i pamiętniki historyczne

- Długosz J.: *Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Tłum. J. Mrukówna. Warszawa: PWN, 1982.
- Gall Anonim: *Kronika polska*. Tłum. Roman Grodecki. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2003.
- Kadłubek W.: *Kronika polska*. Tłum. B. Kürbis. Wrocław: Ossolineum, 1992.
- Pasek J.Ch.: *Pamiętniki*. Oprac. Roman Pollak. Wrocław: Ossolineum, 1990.

Epistolografia królewska i źródła korespondencyjne

- *Listy Bony Sforzy do Zygmunta Augusta*, [w:] *Źródła do dziejów Polski w XVI wieku*. Oprac. H. Suchodolska. Warszawa: PWN, 1988.
- *Listy Zygmunta Augusta do Barbary Radziwiłłówny*. Wybór i oprac. T. Ulewicz. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1984.
- Sęderecka A.: *Autografy królowych Polski – próba katalogu*. Warszawa: Archiwum Główne Akt Dawnych, 2006.
- Wichowa M. i in. (red.): *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej (XVI–XIX wiek)*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2015.

Słowa kluczowe: 1000 lat Królestwa Polskiego, historia na języku polskim, edukacja patriotyczna z AI.

Joanna Kantor-Malik – szkoleniowiec, doradca metodyczny ds. języka polskiego dla krakowskich szkół podstawowych MCDN Ośrodek w Krakowie, nauczycielka w Publicznej Szkole Podstawowej Sióstr Prezentek.

Scenariusz lekcji „Polska pierwszych i ostatnich Piastów”

Dominik Michniak

Scenariusz lekcji historii pt. „Polska pierwszych i ostatnich Piastów (1025–1076, 1295–1370)” zajął I miejsce w konkursie Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli pt. „1000-lecie monarchii w Polsce”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego i Małopolskiego Kuratora Oświaty.

Piastowie w 90 minut? Artykuł przedstawia scenariusz lekcji zachęcający do aktywnego odkrywania historii i dostrzegania ciągłości dziejów państwa polskiego w średniowieczu.

I. METRYKA KONSPEKTU

Temat lekcji: Polska pierwszych i ostatnich Piastów (1025–1076, 1295–1370)

1. Odwołanie do podstawy programowej:

- V.4.: uczeń charakteryzuje kryzys i odbudowę monarchii piastowskiej w XI w.;
- VI.1.: uczeń umiejscawia w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbitcia dzielnicowego;
- VI.4.: uczeń charakteryzuje proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV w.;
- VII.1.: uczeń opisuje zmiany granic państwa polskiego w XIV i XV w.;
- VII.2.: uczeń analizuje dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej oraz w polityce zagranicznej.

2. Cele ogólne:

- zrozumienie znaczenia koronacji królewskich w realiach średniowiecza;
- analiza porównawcza polityki zagranicznej i wewnętrznej pierwszych i ostatnich Piastów;
- zrozumienie procesu rozbitcia dzielnicowego i jego skutków;
- poznanie dziedzictwa kulturowo-historycznego państwa polskiego w kontekście panowania dynastii piastowskiej.

3. Cele operacyjne. Uczeń:

- umiejscawia na osi czasu panowanie władców: Mieszka II Lamberta (1025–1034), Ka-

zimierza Odnowiciela (1039–1058), Bolesława II Szczodrego (1058–1079), Przemysła II (1295–1296), Wacława II (1300–1305), Wacława III (1305–1306), Władysława Łokietka (1306–1333), Kazimierza Wielkiego (1333–1370);

- zna okoliczności i czas koronacji królewskich Bolesława Szczodrego (1076), Przemysła II (1295), Władysława Łokietka (1320), Kazimierza Wielkiego (1333);
- wyjaśnia przyczyny kryzysu państwa w okresie panowania Mieszka II Lamberta;
- opisuje proces odbudowy państwa przez Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Szczodrego;
- wyjaśnia okoliczności utraty władzy przez Bolesława Szczodrego;
- omawia próby odbudowy państwa przez Przemysła II i Władysława Łokietka;
- charakteryzuje najważniejsze problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Polski w XI i XIV w.;
- wyjaśnia i stosuje pojęcia: *reakcja pogańska*, *rozbitcie dzielnicowe*, *zjednoczenie*;
- wskazuje na mapie położenie i zasięg polskiego państwa w XI i XIII–XIV w.

4. Metody dydaktyczne:

- pogadanka, miniwykład konwersatoryjny, praca w grupach, drzewko decyzyjne, burza mózgów, poker kryterialny.

5. Środki dydaktyczne:

- tablica interaktywna, interaktywny atlas historyczny/ mapa ścienna, karty pracy do drzewka decyzyjnego, plansza i karty do gry w pokera kryterialnego.

II. TOK LEKCJI

1. Część organizacyjno-porządkowa:

- powitanie,
- wpisanie tematu do dziennika,
- sprawdzenie obecności.

2. Rekapitulacja wtórna:

Przypomnienie wiadomości na temat początków państwa polskiego metodą pogadanki. Za pomocą pytań naprowadzających, przygotowawczych i podsumowujących nauczyciel razem z uczniami ustala najważniejsze informacje dotyczące panowania Mieszka I i Bolesława Chrobrego. W zależności od tego, w którą stronę potoczy się pogadanka, nauczyciel może użyć następujących pytań pomocniczych:

- *Przypomnijcie, jak nazywał się pierwszy historyczny władca Polski.*
- *Powiedzcie, jak nazywał się pierwszy legendarny władca Polski.*
- *Pamiętacie, kiedy powstała Polska?*
- *Pamiętacie, kiedy Mieszko I przyjął chrzest?*
- *Kto z Was przypomni przyczyny chrztu Polski?*
- *Pamiętacie, od którego państwa Mieszko przyjął chrzest?*
- *Jak sądzicie, z jakiego powodu Mieszko zdecydował się na sojusz z Czechami?*
- *Spróbujcie porównać, co byłoby lepsze: pozostać państwem pogańskim, czy stać się krajem chrześcijańskim?*
- *Przypomnijcie, kiedy zmarł Mieszko i kto przejął po nim władzę?*
- *Kto powie, co wydarzyło się w 1000 r. w Gnieźnie?*
- *Waszym zdaniem, Bolesław powinien się koronować wcześniej?*
- *Jaki wniosek możemy wysnuć z tak późnej koronacji Chrobrego?*
- *Jak sądzicie, dlaczego Chrobry nie mógł się koronować wcześniej?*

3. Ogniwko wiążące:

Nauczyciel omawia fakt śmierci Bolesława Chrobrego i prezentuje tablicę genealogiczną przedstawiającą następców Bolesława I na polskim tronie¹. Chętni bądź wskazani przez nauczyciela uczniowie odpowiadają na pytania:

- *Kto był wnukiem Bolesława Chrobrego?*
- *Czyim bratem był Bolesław Szczodry?*
- *Jak miał na imię pradziadek Bolesława II Chrobrego?*

4. Nowy materiał:

I. Nauczyciel w formie wykładu konwersatoryjnego omawia to, co działo się w Polsce po śmierci Bolesława Chrobrego. W swoim miniwykładzie bierze pod uwagę fakty:

- koronacji Mieszka II i problemu walki z braćmi o władzę;
- reakcji pogańskiej;
- najazdu księcia Brzetysława na Polskę.

Uczniowie zostają podzieleni na grupy dwu-, trzy- lub czteroosobowe (w zależności od liczebności oddziału) i uzupełniają drzewko decyzyjne (zał. 1a.). Nauczyciel tłumaczy, na czym polega metoda, następnie uczniowie przystępują do pracy. Po wykonaniu zadania każda z grup przedstawia efekty swojej pracy, po czym następuje dyskusja nad skutkami zaproponowanymi przez każdą z grup. Przykładowe uzupełnienie drzewka decyzyjnego prezentuje załącznik 1b.

Drzewko decyzyjne. Uczniowie rozważają trzy sposoby rozwiązania określonego problemu, biorąc pod uwagę wartości i skutki, które powinny być rezultatem tej decyzji. Mając pewną wiedzę o czasach Mieszka II, podejmują decyzję w przedstawionej sprawie, wymyślając ewentualne pozytywne i negatywne efekty każdego z zaproponowanych działań. II. W dalszej kolejności nauczyciel przedstawia przejęcie rządów w Polsce przez Kazimierza Odnowiciela. Uczniowie wymyślają, skąd wziął się przydomek księcia. Następnie nauczyciel wyświetla na tablicy multimedialnej obraz Wojciecha Gersona „Kazimierz Odnowiciel wracający do Polski”². Uczniowie, pozostając w swoich grupach, uzgadniają odpowiedzi na polecenia do obrazu:

- *Powiedz, jakie emocje towarzyszą Kazimierzowi po przybyciu do Polski.*
- *Wyjaśnij, jak wygląda rozwój chrześcijaństwa w Polsce w momencie przybycia Kazimierza do Polski.*
- *Wyjaśnij, kto towarzyszy Kazimierzowi.*
- *Powiedz, co malarz chciał przekazać odbiorcy obrazu przez namalowanie nieba w taki sposób.*

Po wykonaniu zadań przez uczniów każda z grup prezentuje swoje odpowiedzi, a w razie rozbieżnych pomysłów nauczyciel moderuje kulturalną wymianę zdań między uczniami.

III. Nauczyciel opowiada o staraniach odnoszących się do odbudowy państwa przez Kazimierza Odnowiciela, płynnie przechodząc do postaci Bolesława Szczodrego. Wyjaśnia różnice dotyczące przydomku Bolesława II (Śmiały lub Szczodry). Opowiadając o koronacji królewskiej Bolesława II, nauczyciel przechodzi do pogadanki na temat tego wydarzenia:

- *Jak sądzicie, z jakiego powodu Bolesław II dążył do koronacji?*
- *Spróbujcie porównać, co byłoby lepsze: dalsze rządy książęce czy królewskie w Polsce?*
- *Jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że wówczas cesarz i papież rywalizowali o prymat w Europie, to dlaczego Bolesław wolał poprzeć papieża?*
- *Jak myślicie, dlaczego Bolesław nie chciał poprzeć cesarza w sporze o inwestyturę?*

Na koniec części poświęconej pierwszym Piastom nauczyciel krótko opowiada uczniom o sporze króla z biskupem Stanisławem ze Szczepanowa i mówi o rozbiciu dzielnicowym, które nastąpiło po śmierci bratanka Bolesława Szczodrego, Bolesława Krzywoustego³.

IV. Nauczyciel przechodzi do roku 1295 i zapowiada, że władcą, któremu udało się koronować na króla Polski celem jej pełnego zjednoczenia, był Przemysław II. Nauczyciel przechodzi do burzy mózgów dotyczącej pytania: *Dlaczego Przemysław II chciał zjednoczyć Polskę?* Nauczyciel zapisuje wszystkie pomysły uczniów, a po tym, jak skończą je podawać, odnosi się do każdego z nich, tłumacząc, na ile jest to zasadna przyczyna. Następnie nauczyciel omawia krótko okoliczności śmierci Przemysła II oraz pojawienie się władców czeskich na polskim tronie (Wacław II, Wacław III)⁴.

Burza mózgów. Uczniowie wymyślają pomysły dotyczące rozwiązania postawionego problemu. Wszystkie pomysły są dobre i muszą zostać zapisane, nie komentuje się pomysłów podawanych przez uczniów. Po zapisaniu wszystkich pomysłów następuje debata nad nimi.

V. Nauczyciel przedstawia sylwetkę Władysława Łokietka. Uczniowie przypominają, skąd wziął się jego przydomek. Posługując się mapą historyczną, nauczyciel omawia, jakie tereny Władysław włączył do swojego państwa, a których nie udało mu się zdobyć. Zwraca uwagę na koronację królewską Władysława Łokietka w 1320 r. i jej bezpośrednie i długofalowe skutki.

VI. Na sam koniec następuje wprowadzenie pojęć dotyczących panowania Kazimierza Wielkiego. Nauczyciel w miniwykładzie przypomina kluczowe osiągnięcia Kazimierza Wielkiego, które znajdują się na kartach do gry w pokera kryterialnego, a następnie rozdaje uczniom planszę do pokera kryterialnego wraz z kartami (zał. 2a., zał. 2b.). Nauczyciel wyjaśnia, na czym polega gra w pokera kryterialnego.

Poker kryterialny (uproszczony). Uczniowie są podzieleni na grupy. Na środku stolika w każdej grupie rozkłada się planszę, a obok niej na stosie

kryteria w formie kart do gry. Zadaniem uczniów jest wybieranie po jednym z kryteriów z góry stosu i układanie ich w odpowiednich miejscach planszy. Tematem pokera są „Najważniejsze działania podjęte przez Kazimierza Wielkiego na drodze do wzmocnienia państwa”. Biorąc dane kryterium, uczniowie wspólnie w grupie muszą dojść do konsensusu, czy kryterium jest bardzo istotne (kryterium pierwszorzędne), średnio istotne (kryterium drugorzędne) lub mało istotne (kryterium trzeciorzędne). Po zakończeniu gry w pokera przez wszystkie grupy kapitanowie grup przedstawiają, które kryteria w grupie uznano za najważniejsze. Po prezentacji nauczyciel moderuje dyskusję dotyczącą podobieństw i różnic w rozwiązaniach zaproponowanych przez grupy.

5. Rekapitulacja pierwotna:

Celem przypomnienia sobie najważniejszych informacji z dwóch lekcji uczniowie wspólnie na tablicy interaktywnej grają w teleturniej „Polska Piastów” zamieszczony na stronie Wordwall⁵.

Słowa kluczowe: scenariusz lekcji, Piastowie, konkurs.

Przypisy:

- ¹ Drzewo genealogiczne królów Polski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Drzewo_genealogiczne_królów_Polski (dostęp: 16.03.2025).
- ² Wojciech Gerson, Kazimierz Odnowiciel wracający do Polski, <http://www.pinakoteka.zascianek.pl/> (dostęp: 16.03.2025).
- ³ Mapy online, <https://mapyonline.gwo.pl/#sredniowiecze> (dostęp: 16.03.2025).
- ⁴ Drzewo genealogiczne królów Polski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Drzewo_genealogiczne_królów_Polski (dostęp: 16.03.2025).
- ⁵ Polska Piastów, <https://wordwall.net/pl/resource/7588661/historia/polska-piastow-dm> (dostęp: 20.03.2025).

Bibliografia:

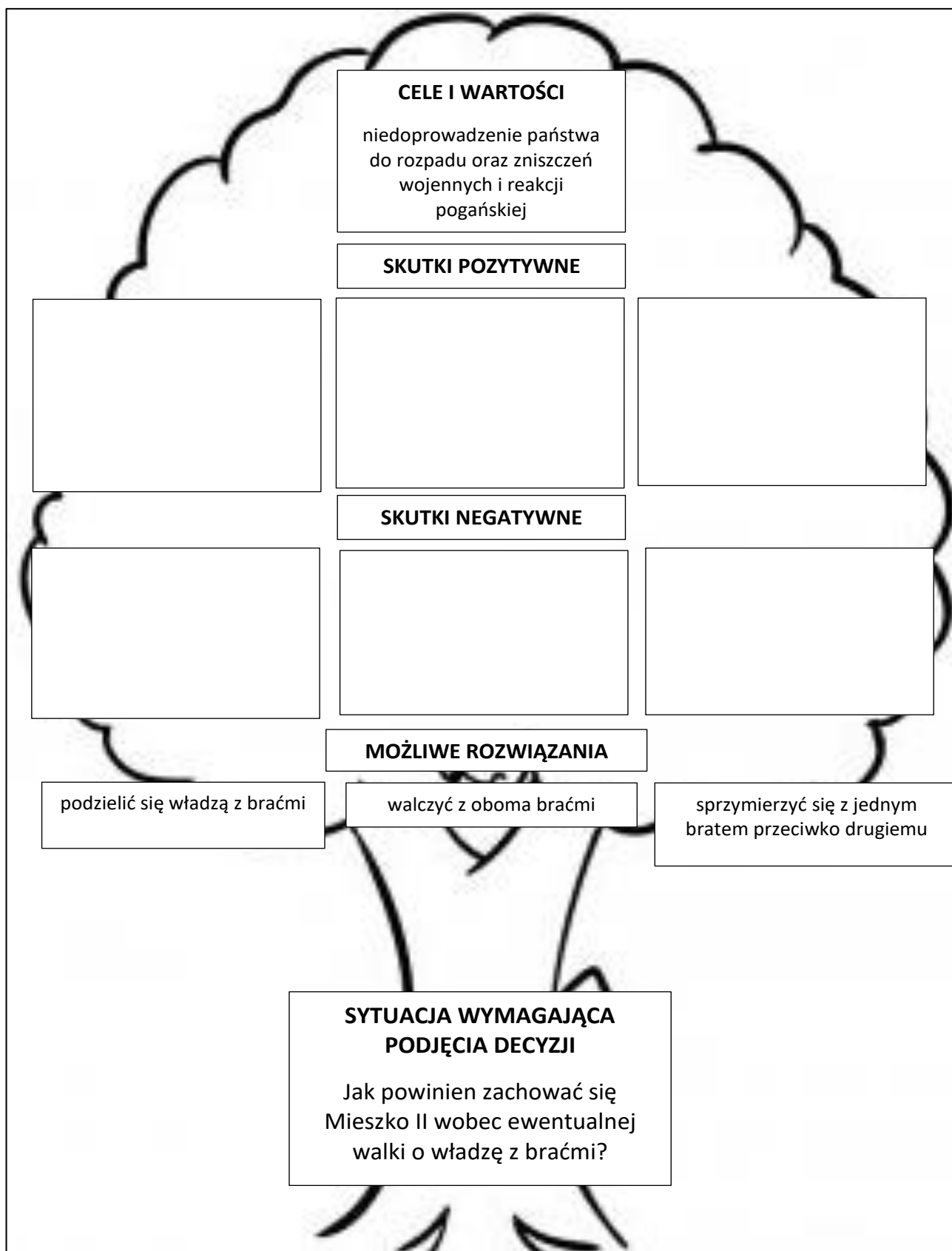
- Chorąży E., Konieczka-Śliwińska D., Roszak S.: *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008.
- Konieczka-Śliwińska D. (red.): *Dydaktyka historii. Nowe perspektywy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2023.
- Maternicki J., Majorek Cz., Suchoński A.: *Dydaktyka historii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994.

Dominik Michniak – nauczyciel historii w Szkole Podstawowej im. Powstańców Choczołowskich w Choczołowie oraz Zespole Szkół Ogólnokształcących STO im. Josepha Conrada w Zakopanem.

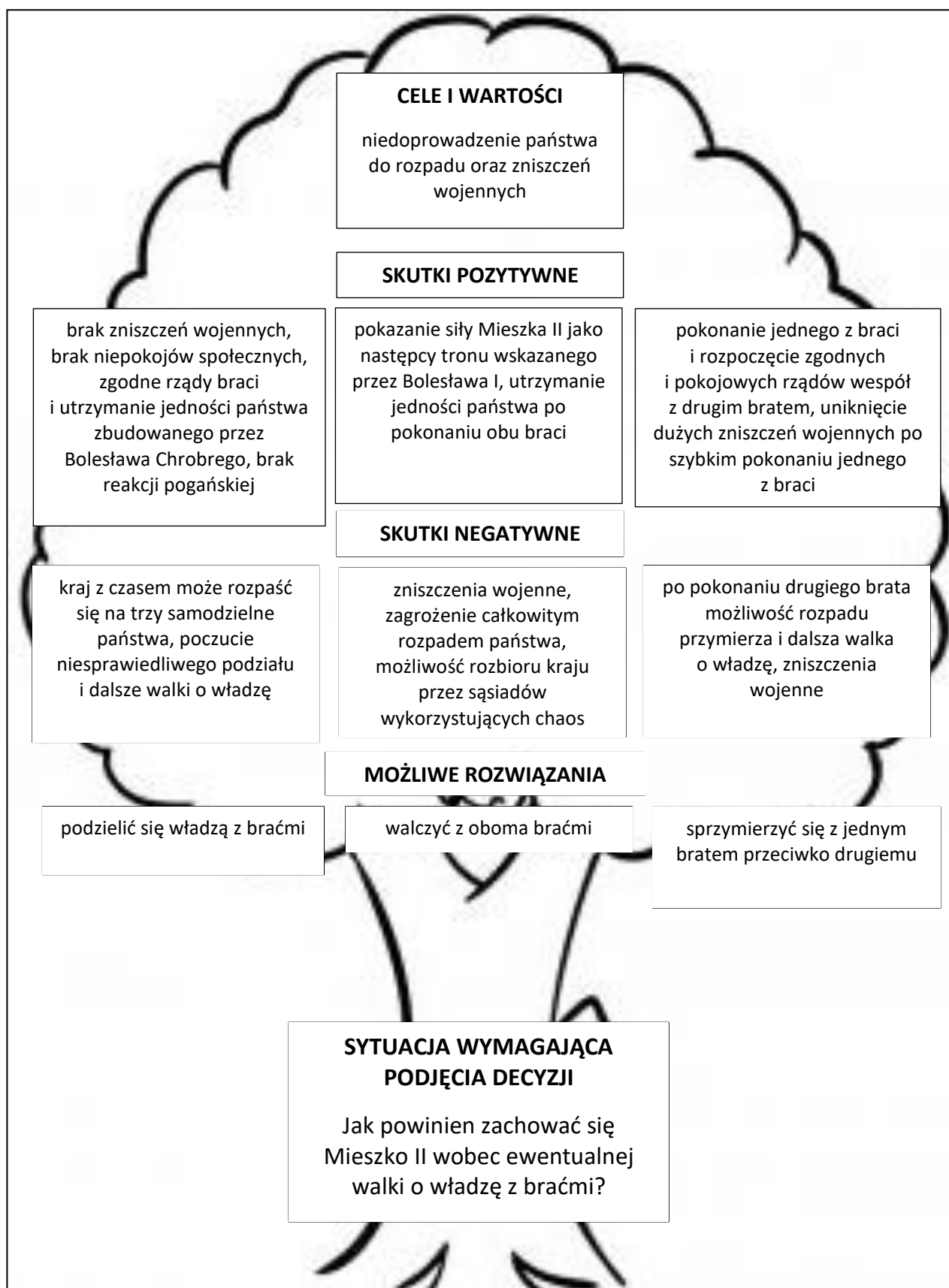
ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1a. Drzewo decyzyjne (przykładowy schemat).

Oprac. własne na podst. grafiki: *How to draw a tree: step by step guide*, <https://iheartcraftythings.com/tree-drawing.html> (dostęp: 16.03.2025) oraz E. Choraży, D. Konieczka-Słowińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008, s. 129.

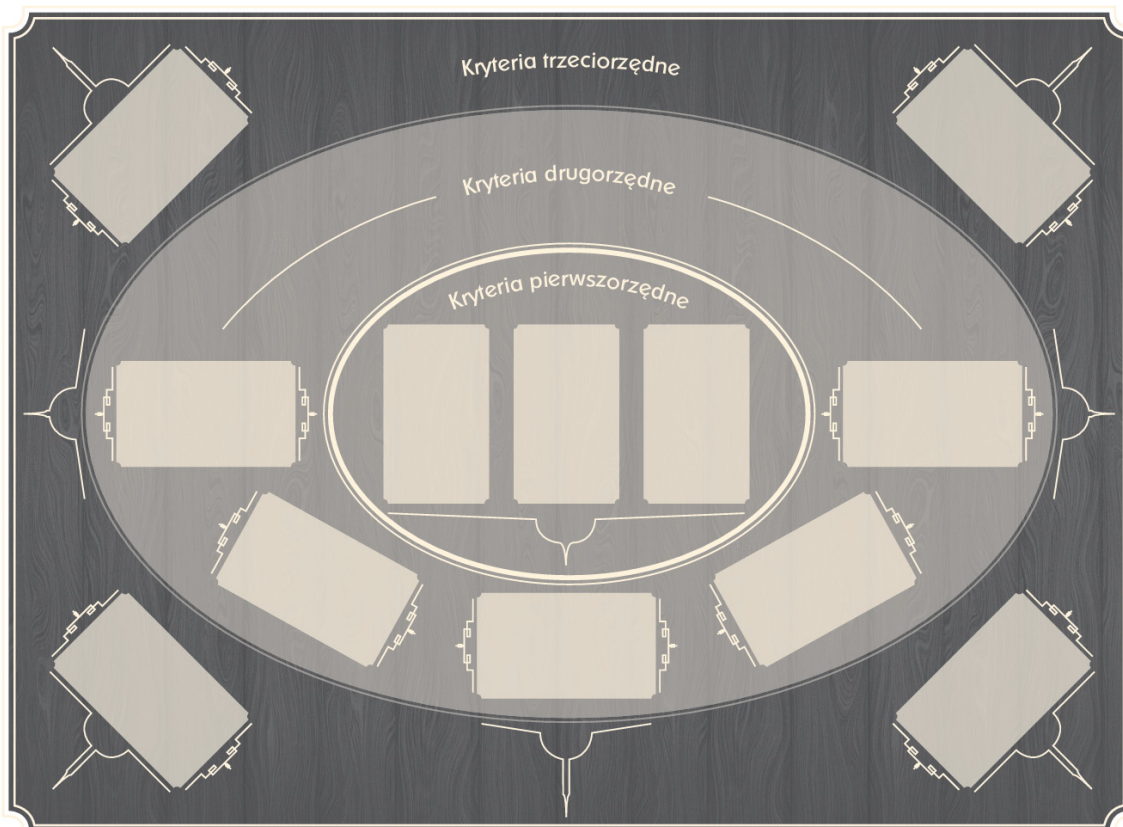
Załącznik 1b. Drzewo decyzyjne (przykładowy schemat).

Oprac. własne na podst. grafiki: *How to draw a tree: step by step guide*, <https://iheartcraftythings.com/tree-drawing.html> (dostęp: 16.03.2025) oraz E. Choraży, D. Konieczka-Słowińska, S. Roszak, *Edukacja historyczna w szkole. Teoria i praktyka*, Warszawa 2008, s. 129.

Załącznik 2a. Plansza do pokera kryterialnego.

Najważniejsze działania podjęte przez Kazimierza Wielkiego na drodze do wzmacniania państwa

Źródło: GWO, <https://gwo.pl/16-1-plansza-do-gry-w-pokera-kryterialnego-pdf/> (dostęp: 18.03.2025).

Załącznik 2b. Karty do gry w pokera dla każdego zespołu (do zwielokrotnienia).

poszerzenie dochodów budżetu państwa	budowa zamków	przyłączenie Rusi Halickiej
spisanie prawa	zakładanie nowych miast	zawarcie pokoju z Czechami
zawarcie pokoju z Krzyżakami	zakładanie nowych wsi	zorganizowanie uczty u Wierzyńka
założenie Akademii Krakowskiej	koronowanie się tuż po śmierci ojca	budowanie murów wokół miast

poszerzenie dochodów budżetu państwa	budowa zamków	przyłączenie Rusi Halickiej
spisanie prawa	zakładanie nowych miast	zawarcie pokoju z Czechami
zawarcie pokoju z Krzyżakami	zakładanie nowych wsi	zorganizowanie uczty u Wierzyńka
założenie Akademii Krakowskiej	koronowanie się tuż po śmierci ojca	budowanie murów wokół miast

poszerzenie dochodów budżetu państwa	budowa zamków	przyłączenie Rusi Halickiej
spisanie prawa	zakładanie nowych miast	zawarcie pokoju z Czechami
zawarcie pokoju z Krzyżakami	zakładanie nowych wsi	zorganizowanie uczty u Wierzyńka
założenie Akademii Krakowskiej	koronowanie się tuż po śmierci ojca	budowanie murów wokół miast

Scenariusz lekcji „Polska Piastów”

Krystyna Dziedzic

Scenariusz lekcji historii pt. „Polska Piastów” zajął II miejsce w konkursie Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli pt. „1000-lecie monarchii w Polsce”, pod honorowym patronatem Marszałka Województwa Małopolskiego i Małopolskiego Kuratora Oświaty.

Artykuł przedstawia scenariusz lekcji ukazujący dzieje Polski Piastów, łączący naukę historii z interaktywnymi formami pracy i współczesnym podejściem dydaktycznym.

Temat:
Polska Piastów (1025–1076; 1295–1370)

Klasa V szkoły podstawowej
Czas trwania: 2 x 45 minut

Cele lekcji

Uczniowie:

1. Poznają najważniejsze wydarzenia oraz postacie historyczne związane z okresem panowania dynastii Piastów.
2. Rozumieją znaczenie koronacji Bolesława Chrobrego i jego następców dla kształtowania się państwowości polskiej.
3. Poprawnie posługują się pojęciami historycznymi: dynastia, koronacja, papież, cesarz, uniwersytet.
4. Pracują z różnorodnymi źródłami historycznymi (teksty, obrazy, mapy) i uczą się formułowania wniosków.
5. Rozwijają umiejętność współpracy, tworzenia prezentacji i korzystania z aplikacji Canva oraz narzędzi AI (Copilot).

Lekcja 1: Piastowscy władcy Polski

Czas trwania: 45 minut.

Środki dydaktyczne: tablica interaktywna, prezentacja multimedialna, karty pracy dla uczniów, mapy Polski z czasów Piastów, aplikacja Canva i Copilot.

Metody i techniki: metoda aktywizująca, rozmowa nauczająca, praca z podręcznikiem, praca z infografiką, praca z tekstem źródłowym, praca z osią czasu, praca z mapą, wykorzystanie aplika-

cji Canva w wersji do wspólnej edycji i aplikacji: Canva, Copilot (Microsoft AI).

Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Przebieg lekcji:

I. Wprowadzenie (10 minut).

1. Powitanie uczniów i wprowadzenie do tematu lekcji, przedstawienie celów lekcji.
2. Przypomnienie wiadomości historycznych na temat dziejów Polski przed Piastami i za panowania Mieszka I (można wykorzystać wiadomości uczniów z poprzedniej lekcji).

II. Podział na grupy (5 minut). Uczniowie dzielą się na 4 grupy (3–4 osoby):

Grupa I: Dokonania Bolesława Chrobrego i Mieszka II Lamberta.

Grupa II: Kazimierz Odnowiciel i wzrost znaczenia państwa za czasów Bolesława Śmiałego; przyczyny i skutki rozbitcia dzielnicowego.

Grupa III: Dążenie do zjednoczenia kraju za Przemysła II i Władysława Łokietka.

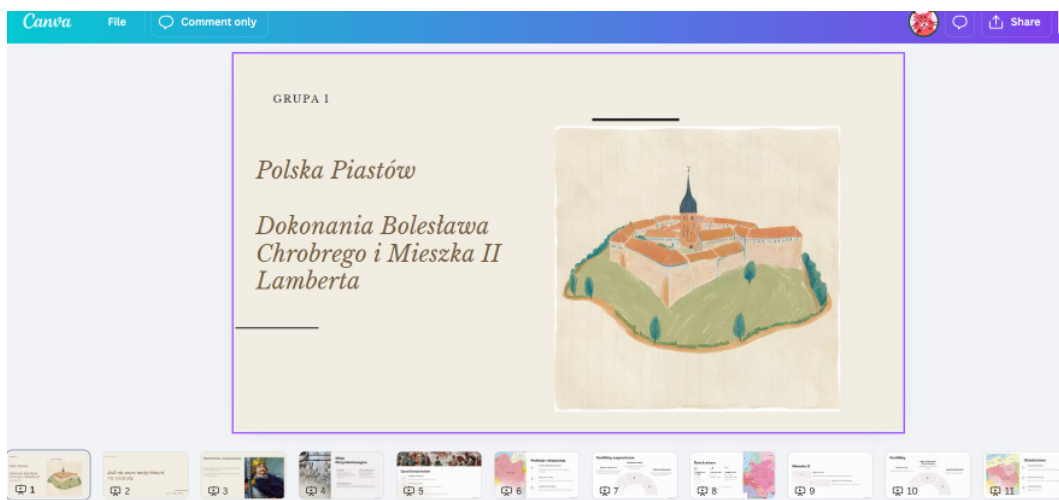
Grupa IV: Rządy Kazimierza Wielkiego.

III. Praca w grupach (20 minut).

1. Każda grupa pracuje nad swoją tematyką, korzystając z materiałów dostarczonych przez nauczyciela (artykuły, książki, mapy, podręcznik, oś czasu, sztuczna inteligencja w aplikacji Copilot, linki do stron www).
2. Grupy przygotowują krótką prezentację w Canvie (min. 8 slajdów na temat swojego zagadnienia).
3. Grupy przygotowują 10 pytań quizowych związanych z uzyskanymi wiadomościami w aplikacji Canva i dodają je do kolejnych stron prezentacji.
4. Po rozpoczęciu pracy w grupach na tablicy multimedialnej pojawia się drzewo genealogiczne pierwszych Piastów. Uczniowie mogą sprawdzić powiązania rodzinne poszczególnych władców.

Kod QR prowadzący do przykładowej prezentacji, która umożliwia wspólną edycję.
LINK: <https://tiny.pl/qdf15rgs>

Prezentacja do wspólnej edycji w aplikacji Canva, oprac. autorki

IV. Zakończenie – prezentacje grup (10 minut).

1. Grupy prezentują swoje wnioski na forum klasy (1–2 minuty każda grupa). Nauczyciel koryguje ewentualne błędy i ocenia pracę grup na lekcji.
2. Na koniec nauczyciel zadaje pytanie do przemyślenia na przyszłość: „Jakie znaczenie miała dynastia Piastów dla późniejszej historii Polski?”.

Lekcja 2: Dziedzictwo Piastów i jego wpływ na Polskę

Czas trwania: 45 minut.

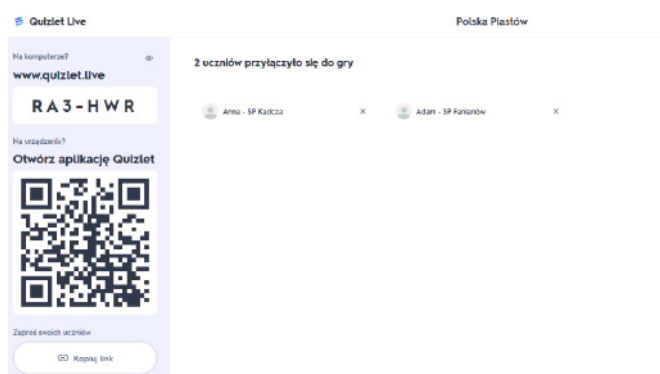
Środki dydaktyczne: tablica interaktywna, aplikacja Canva, mapy Polski z czasów Piastów.

Metody i techniki: metoda aktywizująca, rozmowa nauczająca, praca z osią czasu, praca z aplikacją Canva i Quizlet Live.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, zbiorowa.

Przebieg lekcji:

1. Wprowadzenie (10 minut).
1. Powtórzenie najważniejszych informacji z poprzedniej lekcji.
2. Uruchomienie łącza internetowego i rozpoczęcie quizu.

Kod QR prowadzący do przykładowego quizu w aplikacji Quizlet Live. LINK: <https://tiny.pl/9jmb36rv>

Zespołowa gra online w aplikacji Quizlet (oprac. autorki)

- II. Wspólna gra zespołu klasowego lub międzyszkolnego w aplikacji Quizlet z podziałem na mieszane zespoły (20 minut).
Uczniowie w swoich salach odpowiadają na pytania związane z panowaniem Piastów, ułożone przez grupy na poprzedniej lekcji.
- III. Zakończenie – podsumowanie lekcji (15 minut).
Uczniowie dzielą się swoimi przemyśleniami i wnioskami (analiza SWOT – dokument edytowalny dla wszystkich (obu klas).

Państwo polskie za panowania pierwszych Piastów	
Mocne strony	Słabe strony
Wzmocnienie pozycji Polski za granicą za panowania Bolesława Chrobrego. Koronacja Bolesława Śmiałego.	Zbyt duże obciążenie ludności długotrwałymi wojnami. Walki między braćmi o tron.
Szanse	Zagrożenia
Zjazd gnieźnieński. Wzmocnienie władzy królewskiej za Kazimierza Wielkiego.	Utrata ziem za panowania Mieszka II. Podział Polski na dzielnice.

Kod QR do przykładowego dokumentu do wspólnej edycji dokumentu analizy SWOT w Canvie. LINK: <https://tiny.pl/5nr1frpd>

Analiza SWOT – tablica do wspólnej edycji w aplikacji Canva, oprac. autorki

Uczniowie (w zespołach klasowych) dzielą się swoimi refleksjami na temat tego, co najbardziej ich zainteresowało i co chcieliby jeszcze zgłębić. Nauczyciel prowadzi podsumowanie i wskazuje na znaczenie dziedzictwa Piastów w kontekście współczesnej Polski. Wspólnie ustalają, co zapamiętali z lekcji.

Realizacja w ramach projektów międzyszkolnych (eTwinning)

Obie lekcje doskonale nadają się do przeprowadzenia w ramach współpracy międzyszkolnej, np. eTwinning. Uczniowie z różnych szkół mogą: tworzyć wspólne prezentacje w Canvie, wykorzystywać narzędzia AI (Copilot), brać udział w zdalnych quizach (Quizlet Live), wspólnie uzupełniać analizę SWOT (Canva – dokument współdzielony). Dzięki temu rozwijają nie tylko wiedzę historyczną, ale też kompetencje cyfrowe, współpracy i komunikacji.

Słowa kluczowe: scenariusz lekcji, Piastowie, konkurs.

Bibliografia i netografia:

- Birger T., Leszczyński M.: *Poczet władców Polski*. Poznań: Wyd. Podsiadlik-Raniowski i Sp., 1997.
- Encyklopedia. *Historia*. Kraków: Wyd. Greg, 2007.
- Garlicki A.: *Poczet królów i książąt polskich*. Warszawa: Wyd. Czytelnik, 1996.

- http://www.pinakoteka.zascianek.pl/Matejko/Poczet_1.htm (dostęp: 11.04.2025).
- <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/boleslaw-i-chrobry-967-1025/> (dostęp: 11.04.2025).
- <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/boleslaw-smialy-1081-1082/> (dostęp: 11.04.2025).
- <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/kazimierz-iii-wielki-1310-1370/> (dostęp: 11.04.2025).
- <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/mieszko-ii-lambert-990-1034/> (dostęp: 11.04.2025).
- <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/wladyslaw-lokietek-1333/> (dostęp: 11.04.2025).
- <https://wielkahistoria.pl/encyklopedia/przemysl-ii-1257-1296-pierwszy-król-polski-od-czasu-rozbita-dzielnicy/> (dostęp: 11.04.2025).
- Małkowski T.: *Historia 5 podręcznik dla klasy 5 szkoły podstawowej*. Gdańsk: Wyd. GWO, 2020.
- Podstawa programowa: <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/historia.-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-1.pdf> (dostęp: 11.04.2025).
- Trąba M., Bielski L.: *Królowie i książęta polscy*. Warszawa: Wyd. Park, 2003.

Krystyna Dziedzic – nauczycielka historii i wiedzy o społeczeństwie w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Kadzcy. Z pasją realizuje nowoczesne metody nauczania, integrując narzędzia cyfrowe, takie jak Canva czy Copilot, z treściami historycznymi. Koordynatorka projektu eTwinning „Historia Starego Sącza” oraz pomysłodawczyni gry miejskiej „Tajemnice Starego Sącza i okolic”, promującej edukację regionalną.

Dobre notatki – wskazówki

Danuta Sterna

Umiejętność sporządzania notatek przydaje się każdemu człowiekowi. Notatka i zawarta w niej refleksja jest głównym obszarem dla uczenia się. Dobrze, aby uczniowie nauczyli się je robić już w szkole podstawowej. Ale dla wielu uczniów nawet w szkole średniej robienie notatek jest trudne. W tym wpisie kilka pomysłów na sensowne notowanie.

Pierwsza trudność polega na tym, że uczeń nie wie, co ma i co warto zanotować. Natłok informacji zniechęca do zapisywania. Druga trudność polega na wykonywaniu dwóch czynności jednocześnie, czyli słuchania i notowania. Nie mamy podzielności uwagi i jeśli próbujemy jednak to robić, to cierpi albo słuchanie, albo zapisywanie. Szczególnie jest to trudne, gdy wykład jest o czymś nowym, nieznanym, niełatwo wtedy zdecydować, co zanotować i jednocześnie skupiać się na przekazie. Dotyczy to zarówno słuchania wykładu, jak i zapoznawania się z tekstem. Notatka nie może być biernym zapisywaniem, uczeń powinien wiedzieć, do czego i kiedy notatki mu się przydadzą.

Wskazówki dla nauczyciela pod kątem sporządzania notatek przez uczniów

Idea ma priorytetowe znaczenie. Prowadząc wykład, nauczyciel może zaznaczać, co w nim jest ważne i związane z głównym przesłaniem. Jest to wskazówka dla ucznia – co można/ trzeba zapisać. Nauczyciel może robić przerwy na pytania ze strony uczniów, to zapobiega wyciąganiu mylnych wniosków. Można proponować uczniom używanie skrótów stenograficznych lub wymyślenie własnych skrótów, które uczeń sobie ustali. Skraca to czas pisania.

Jeśli uczeń robi notatki podczas czytania tekstu, można mu polecić podkreślanie fragmentów lub zamieszczanie znaczków przy kluczowych terminach. Pomaga to w zrobieniu na koniec notatki. Nauczyciel może robić przerwy na napisanie przez uczniów częściowej notatki. Po takiej przerwie na notowanie uczniowie mogą wymienić się notatkami i uzupełnić swoje refleksje, kierując się tym, co kolega lub koleżanka ważnego zapisali.

Nauczyciel może poprosić jednego z uczniów o przeczytanie własnej notatki, inni mogą coś dodać lub uzupełnić swoje notatki. Można polecić

uczniom, aby w notatce podkreślili pojęcia, które są najważniejsze i charakteryzują tę część notatki. Przed przystąpieniem do zapisywania indywidualnej notatki można poprosić jednego z uczniów, aby powiedział, co chce zapisać. Pozostali uczniowie mogą uzupełnić propozycję.

Pomocne mogą być pytania, które zada nauczyciel. Wtedy uczniowie w notatce na nie odpowiadają, np.: W jaki sposób to co usłyszałeś, wiąże się z tym, co już wcześniej wiedziałeś?; Co Ci to przypomina?; Jakie widzisz sprzeczności lub luki?; Jakie pytania Ci się nasuwają?; Jakie widzisz zastosowanie zdobytej wiedzy?; Co, Twoim zdaniem, warto zanotować?

Po napisaniu notatki uczniowie mogą do niej wrócić i na marginesie jeszcze coś dopisać. Często łatwiej uczniom zrobić notatkę graficzną, niż coś napisać. Szczególnie efektywne jest sporządzanie map myśli jako podsumowania tematu. Warto pozwolić uczniom na używanie kolorowych kredek, zakreślaczy, to pobudza wyobraźnię i pozwala lepiej zapamiętywać. Korzystne może być wykorzystanie poszczególnych notatek sporządzanych na koniec każdej lekcji do zrobienia jednej zbiorczej notatki z danego tematu. Pozwala to uczniom spojrzeć na całość.

Pomocna może być zapowiedź, że uczniowie będą mogli korzystać ze swoich notatek podczas sprawdzianu. Działa to mobilizująco i uczniowie starają się zapisać to, co będzie im potrzebne. Jednak najważniejsze jest przeznaczenie czasu na wykonanie notatki. Nie można liczyć na to, że uczniowie sami w czasie lekcji będą robili notatki. Czas na refleksję powinien być wyznaczony i pilnowany.

Słowa kluczowe: notatki, wskazówki.

Danuta Sterna – matematyczka, była pracowniczka naukowo-dydaktyczna Politechniki Warszawskiej, dyrektorka liceum i nauczycielka matematyki; autorka publikacji i książek dla nauczycieli i materiałów metodycznych. Prowadzi stronę www.oknauczanie.pl.

Pięć popularnych przekonań edukacyjnych, które nie są poparte badaniami

Danuta Sterna, Jacek Strzemieczny

W szkolnej praktyce nauczania funkcjonuje wiele przekonań (czasem przybierających nawet formę mitu), które wynikają zazwyczaj z osobistych doświadczeń nauczycieli. Warto upewniać się, czy rzeczywiście dany sposób nauczania przynosi korzyści edukacyjne uczniom.

Jesteśmy razem z Jackiem Strzemiecznym zwołennikami badań edukacyjnych, które dają jednocześnie wskazówki, co należy zmienić – wprowadzić lub wyeliminować. Przeczytaliśmy bardzo ciekawy artykuł Stephena Merrilla i Daniela Leonarda, który ukazał się na amerykańskim portalu edukacyjnym Edutopia¹. Przedstawione są w nim powszechne, ale częściowo błędne przekonania edukacyjne. W tym artykule przedstawiam pięć z nich:

1. Rysowanie przez uczniów pomaga w uczeniu się.
2. Głośne czytanie – po kolei – poprawia płynność czytania
3. Talent ważniejszy niż wytrwałość
4. Muzyka w tle zawsze utrudnia naukę.
5. Oceny szkolne motywują.

1. Rysowanie przez uczniów pomaga w uczeniu się.

Nie zawsze! Rysowanie – tak, ale takie, które jest związane z tematem. Jeśli tylko „bazgrolimy” nie na temat lub rysujemy wzorki, to myśl nasza oddala się od poznawanego tematu. W tym zakresie rysowanie nie wiąże się z poprawą koncentracji ani wyników w nauce. Rysowanie wymaga połączenia aktywności wzroku, słuchu i ruchu, uwagi oraz planowania. Ponieważ zdolność przetwarzania informacji jest ograniczona, rysowanie i jednoczesne słuchanie o różnych rzeczach wzajemnie ze sobą konkurują. Umysłowi ludzkiemu bardzo trudno jest jednocześnie wykonywać kilka różnych niezwiązanych ze sobą aktywności.

Badania² pokazują, że pod względem zapamiętywania rysowanie związane z zadaniami po- biło rysowanie niezwiązane z tematem o 300%. Szkicowanie tego, czego się faktycznie uczymy, poprzez wykonywanie reprezentacyjnych rysunków, np. modeli, schematów powiązań, przekrojów i map myśli jest w rzeczywistości potężną strategią poprawiającą uczenie się. Co ważne, korzyści są niezależne od kompetencji plastycznych wykonawcy. Warto wydawać uczniom polecenie rysowania tego, czego się właśnie uczą i omawiać to z nimi. Warto poprosić o dodanie wyjaśniających odnośników lub żeby głośno omówili rysunki z sąsiadem lub na forum klasy. Wniosek: rysowanie tak, ale związane z tematem.

2. Głośne czytanie – po kolei – poprawia płynność czytania.

Nauczyciele często polecają uczniom czytanie na głos, np. po kolei na forum klasy. W Stanach Zjednoczonych postępuje tak ponad połowa nauczycieli w szkołach podstawowych – uważają, że ta metoda angażuje uczniów w czytanie oraz ten sposób daje im możliwość oceny płynności czytania ustnego.

Jednak w przeglądzie badań z 2012 r.³ badacze stwierdzają, że nie ma żadnych dowodów naukowych potwierdzających twierdzenie, że czytanie po kolei przez uczniów na głos w klasie faktycznie przyczynia się do tego, że płynność ich czytania poprawia się. Autorzy artykułu w *Edutopii* sugerują lepsze sposoby wykorzystania czytania na głos. Można połączyć dzieci w pary w celu czytania sobie na głos fragmentów tekstu (czytanie przez partnera), a następnie zadawania pytań i odpowiadania na nie. Mówiąc bardziej ogólnie, lepiej zastosować strategie, które wpływają na prawidłową szybkość czytania, wymowę i afekt, zapewniając jednocześnie czas na powtórkę słownictwa, wielokrotny kontakt z tekstem oraz możliwości podsumowań i dyskusji. Na przykład przytaczane w artykule badanie wykazuje, że połączenie czytania chóralnego – nauczyciele i uczniowie czytają tekst w tym samym czasie (podobnie jak czytanie echem) – z innymi zadaniami, takimi jak powtórka słownictwa, modelowanie przez nauczycieli i dyskusja uzupełniająca, poprawiło nie tylko płynność czytania, ale także rozumienie tekstu.

3. Talent ważniejszy niż wytrwałość.

Wiele osób jest skłonnych cenić bardziej ludzi utalentowanych niż tych, którzy osiągają sukces przez mozolną pracę. Badacze nazywają to „złudzeniem naturalności” – pojawia się ono dość powszechnie, zarówno przy ocenie uczniów, jak i w biznesie przy ocenie pracowników. Jednak badania⁴ pokazują, że prawdziwa wiedza specjalistyczna jest głównie efektem lat intensywnej praktyki i mądrego mentoringu w nauczaniu. Zaskakujące badanie przeprowadzone w 2019 r.⁵ m.in. przez bardzo cenioną badaczkę i autorkę książek Angelę Duckworth wykazało, że średnia ocen ze szkoły średniej jest lepszym predykatorem ukończenia studiów w terminie niż egzaminy decydujące o przyjęciu uczniów na studia (to zapewne dotyczy też polskiej matury)! Jak twierdzi A. Duckworth, uzyskane przez ucznia stopnie szkolne odzwierciedlają kompetencje samodyscypliny. Psychologowie nazywają to samoregulacją – zdolnością koncentracji uwagi i samoregulacji wewnętrznych impulsów w tym „odraczania nagrody”. Wyniki egzaminów zaś mogą w dużym stopniu zależeć od odporności na stres egzaminacyjny lub tak zwanego szczęścia. Bardzo przekonująco pisze o tym Gabor Mate w przełożonej na język polski książce *Rozproszony umysł. Przyczyny i leczenie zespołu deficytu uwagi*. W szkole warto podkreślać i chwalić za wysiłek, wytrwałość i rozwój, zamiast chwalić za stopnie lub wyniki egzaminów.

4. Muzyka w tle zawsze utrudnia naukę.

Czy uczniowie mogą skutecznie uczyć się, gdy w tle gra muzyka? Odpowiedź zależy od wielu czynników.

Badanie przeprowadzone w 2021 r.⁶ wyjaśnia, że ponieważ muzyka i język korzystają z tych samych obwodów nerwowych – „słuchanie tekstów w znanym języku może opierać się na tych samych zasobach poznawczych, co nauka słownictwa” – a to może prowadzić do przeciążenia poznawczego. Inne cechy muzyki prawdopodobnie też mają znaczenie: np. dramatyczne zmiany rytmu utworu lub przejścia z jednej piosenki do drugiej często zmuszają uczący się mózg do liczenia się z nieistotnymi słuchanymi informacjami. Przegląd badań z 2018 r.⁷ potwierdza ogólny wniosek: w 65 badaniach muzyka w tle konsekwentnie miała „niewielki, ale niezawod-

nie szkodliwy wpływ” na umiejętność czytania ze zrozumieniem. Jednak w niektórych przypadkach muzyka może pomóc w nauce. Wtedy, gdy chwytliwe i lubiane przez ucznia melodie mogą poprawić jego nastrój, co może mieć znacząco pozytywny wpływ na uczenie się. Wykazało to przytaczane w omawianym artykule badanie z zeszłego roku⁸.

Jakie mamy wnioski? Zasadniczo „muzyka ma jednocześnie dwa skutki, które są ze sobą sprzeczne – twierdzi uznany zajmujący się edukacją psycholog poznawczy Daniel Willingham – jeden muzyka rozprasza, a drugi muzyka podnieca. Jeśli wykonujemy pracę, która nie jest bardzo wymagająca, włączenie muzyki prawdopodobnie będzie dobrym rozwiązaniem i prawdopodobnie zmotywuje uczniów do dalszej pracy, mówi Willingham. W takich przypadkach należy trzymać się muzyki instrumentalnej lub znanej, aby zmniejszyć zasoby poznawcze potrzebne do jej przetworzenia. Ale jeśli wykonujemy pracę, która jest dość trudna, odwrócenie uwagi prawdopodobnie sprawi, że muzyka będzie ogólnie negatywnie odbierana – sugeruje Willingham.

5. Oceny szkolne motywują.

Nauczyciele doskonale zdają sobie sprawę, że ocenianie jako system ma wiele wad, ale twierdzą, że przynajmniej oceny motywują uczniów do nauki. Tak często mówią też polscy nauczyciele, z którymi spotykamy się na warsztatach dla rad pedagogicznych. Niestety badania wskazują, że w dużej mierze tak nie jest. „Pomimo powszechnego w edukacji przekonania, oceny nie motywują uczniów do jak najlepszego wykonywania pracy ani nie prowadzą do lepszej nauki lub lepszych wyników” – twierdzi cytowany w omawianym artykule dla Edutopia⁹ badacz motywacji Chris Hulleman i nauczyciel przedmiotów ścisłych Ian Kelleher. Tymczasem przegląd badań z 2019 r.¹⁰ ujawnił, że mając do wyboru oceny stopniami, pisemną informację zwrotną lub brak wszelkiej oceny, uczniowie woleli dwie ostatnie opcje, co sugeruje, że oceny szkolne mogą mieć negatywny wpływ na motywację.

Ciosem dla oceniania stopniami była analiza uniwersyteckich praktyk oceniania przeprowadzona w 2018 r.¹¹, która wykazała, że oceny zwiększają niepokój i powodują unikanie przez studentów trudnych przedmiotów, ale nie popra-

wiają motywacji. Z drugiej strony zapewnianie konkretnych, przydatnych informacji zwrotnych buduje zaufanie pomiędzy nauczycielami a studentami, co prowadzi do większych studenckich ambicji akademickich. Jaki wniosek? Chociaż oceny są nadal obowiązkowe w większości szkół – a pewna forma oceniania pozostaje koniecznością – nauczyciele mogą rozważyć sposoby zmniejszenia ich nacisku.

Słowa kluczowe: popularne przekonania edukacyjne.

Przypisy:

- ¹ S. Merrill, D. Leonard, *5 Popular Education Beliefs That Aren't Backed by Research*, <https://www.edutopia.org/article/education-myths-not-backed-by-research> (dostęp: 16.04.2024).
- ² <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30883176/> (dostęp: 16.04.2024).
- ³ https://coachingconnection.weebly.com/uploads/2/6/0/5/26050182/sweeping_round_robin_reading_out_of_your_classroom.pdf (dostęp: 16.04.2024).
- ⁴ <https://hbr.org/2007/07/the-making-of-an-expert> (dostęp: 16.04.2024).
- ⁵ <https://journals.sagepub.com/doi/10.3102/0002831219843292> (dostęp: 16.04.2024).
- ⁶ <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691821001670> (dostęp: 16.04.2024).
- ⁷ <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1745691617747398> (dostęp: 16.04.2024).
- ⁸ <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/20592043231214085> (dostęp: 16.04.2024).
- ⁹ <https://www.edutopia.org/article/science-keeping-kids-engaged-even-home/> (dostęp: 16.04.2024).
- ¹⁰ <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01443410.2019.1659939> (dostęp: 16.04.2024).
- ¹¹ <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1469787418819728> (dostęp: 16.04.2024).

Danuta Sterna – matematyczka, była pracowniczka naukowo-dydaktyczna Politechniki Warszawskiej, dyrektorka liceum i nauczycielka matematyki; autorka publikacji i książek dla nauczycieli i materiałów metodycznych. Prowadzi stronę www.oknauczanie.pl.

Jacek Strzemieczny – współzałożyciel Centrum Edukacji Obywatelskiej i jej były prezes. Trener, pedagog i psycholog, członek Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Od pięćdziesięciu lat inicjator i lider wielu przedsięwzięć edukacyjnych. Jest autorem publikacji eksperckich i specjalistycznych.

W następnym numerze:
Edukacja zdrowotna

IX Nowe Ogólnopolskie Forum Bibliotek Pedagogicznych

Marta Ślusarek, Marta Truszczyńska

„Słowa uczą, przykłady pociągają – czytelnictwo nauczycieli”. Pod takim tytułem odbyła się IX edycja konferencji naukowej zorganizowanej przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. Hugona Kołłątaja w Krakowie w dniach 12–13 czerwca 2025 r. Redakcja „Hejnału Oświatowego” objęła Forum patronatem medialnym.

**IX Nowe Ogólnopolskie Forum
Bibliotek Pedagogicznych**

Konferencja podzielona była na cztery sesje, które moderowali członkowie Rady Naukowej PBW: dr hab. Magdalena Wójcik, prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego, dr hab. Krystyna Zabawa, prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, dr Agnieszka Fluda-Krokos oraz dr Dagmara Kawoń-Noga. Podczas dwudniowych obrad dyskutowano nad słowami rzymskiego historyka Tytusa Liwiusza *Verba docent, exempla trahunt* w kontekście współczesnych badań i własnych doświadczeń w obszarze czytelnictwa w życiu zawodowym i osobistym nauczycieli. Przedstawiano pomysły na inspiracje do promowania kultury czytelniczej w środowisku szkolnym, rolę nauczyciela będącego promotorem czytelnictwa i jednocześnie przewodnikiem po literaturze.

Prelegentami byli zarówno badacze-teoretycy reprezentujący wiodące ośrodki naukowe w Polsce, jak również bibliotekarze z bibliotek szkolnych, publicznych i pedagogicznych, którzy w praktyce mają wpływ na wybory czytelnicze oraz tworzą przestrzeń dla młodych odbiorców do poznawania bohaterów literackich. Wykładowcy, wśród których byli m.in. prof. Uniwersytetu Łódzkiego dr hab. Mariola Antczak, prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie dr hab. Krystyna Zabawa, dr Dagmara Kawoń-Noga, dr Zośka Papużanka, dr Monika Wachowicz, dr Zofia Zasacka z Biblioteki Narodowej, prezentowali wyniki badań dotyczące kultury czytelniczej nauczycieli i wynikające z nich wnioski oraz odniesienia do własnych doświadczeń związanych z tematem czytelnictwa wśród tej grupy zawodowej.

Omówiono przykłady nauczycieli – postaci literackich, których pasja czytania może stanowić in-

spirację dla współczesnych edukatorów i być źródłem pomysłów na realizację skutecznych działań promujących czytanie książek wśród młodego pokolenia. Prezentowano ciekawe pomysły na zachęcanie uczniów do czytania, praktyczne rozwiązania i własne doświadczenia w zakresie m.in. tworzenia grup czytelniczych, organizacji wydarzeń literackich i szeroko rozumianych dobrych praktyk w rozwijaniu czytelnictwa w środowisku nauczycielskim. Optymizmem napawa duża liczba pochodzących z wielu zakątków Polski przykładów nauczycielskiej aktywności i różnorodności podejmowanych działań, które udowadniają, że zainteresowanie literaturą piękną i przekazywanie młodzieży miłości do książek wciąż jest bardzo ważne dla polskich nauczycieli.

Słowa kluczowe: konferencja, nauczyciele, czytanie.

Marta Ślusarek – kierownik Wydziału Informacyjno-Bibliograficznego PBW im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.
Marta Truszczyńska – wicedyrektor PBW im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Zaproszenie na XXXI Konferencję Diagnostyki Edukacyjnej

XXXI Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej. Uczenie się przez całe życie. Ludzie i kompetencje

Serdecznie zapraszamy do udziału w XXXI Konferencji Diagnostyki Edukacyjnej, która odbędzie się w Krakowie w dniach 18–20 września 2025 r. w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Ingardena 6. Organizatorami Konferencji są: Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej, Wydział Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Konferencja kierowana jest do kilku kluczowych grup interesariuszy:

- nauczycieli wszystkich poziomów nauczania, badaczy oświatowych i naukowych;
- dyrektorów szkół, doradców metodycznych, pracowników komisji egzaminacyjnych;
- pracowników nadzoru pedagogicznego i jednostek samorządowych prowadzących szkoły;
- organizatorów różnych form edukacji niepublicznej;
- przedstawicieli sieci organizacji społecznych dla edukacji.

Najważniejszym celem konferencji jest udostępnienie przestrzeni dla pogłębienia wiedzy oraz wymiany doświadczeń z zakresu diagnostyki edukacyjnej. Proponujemy następujące obszary refleksji podejmowanych w wystąpieniach konferencyjnych (referatach, panelach dyskusyjnych):

1. Potrzeby edukacyjne współczesnego ucznia i studenta w kontekście zmian podstawy programowej i programów uczelnianego kształcenia.

2. Uczenie się przez całe życie:

- rola diagnozy w rozwoju postedukacyjnym i zawodowym;
- ewaluacja programów edukacyjnych wspierających uczenie się przez całe życie;
- diagnozowanie efektów nauczania formalnego i pozaformalnego.

3. Dylematy uczenia, nauczania i oceniania w warunkach wielokulturowości, ekspansji technologicznej, zmienności rozporządzeń ministerialnych.

4. Rozpoznawanie potrzeb uczniów, studentów i nauczycieli w świetle badań pedagogicznych, psychologicznych i socjologicznych z uwzględnieniem diagnozy kształcenia w wieku senioralnym.

5. Jak badania międzynarodowe i krajowe wspierają uczenie się przez całe życie?

- osiągnięcia matematyczne i przyrodnicze czwartoklasistów TIMSS;
- wyniki Badania PIAAC 2023: wyzwania dla Polski w zakresie kompetencji dorosłych;
- Młodzi w demokracji. Wyniki Międzynarodowego Badania Kompetencji Obywatelskich;
- egzaminy zewnętrzne po 25 latach – doświadczenia oraz plany.

6. Inne zagadnienia według zainteresowań.

Więcej informacji:

https://ptde.pl/pl/news/xxx_i_konferencja

Zapraszamy do korzystania z oferty edukacyjnej Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli

www.mcdn.edu.pl

MAŁOPOLSKIE CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

ul. Lubelska 23, 30-003 Kraków

tel. + 48 12 623 76 46, + 48 12 623 76 56; fax + 48 12 623 77 41

www.mcdn.edu.pl

e-mail: biuro@mcdn.edu.pl

Ośrodek w Krakowie

ul. Garbarska 1, 31-131 Kraków

tel. + 48 12 422 14 49, +48 12 422 86 13 w. 35; fax +48 12 261 31 60

www.krakow.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.krakow@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 12 422 14 49; tel. kom. 513 042 381

Ośrodek w Nowym Sączu

ul. Jagiellońska 61, 33-300 Nowy Sącz

tel. +48 18 443 71 72, + 48 18 443 80 81 w. 23

tel./fax +48 18 443 71 72 w. 18

www.nowysacz.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.nowysacz@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 18 443 71 72 w. 25; tel. kom. 513 042 386

Ośrodek w Oświęcimiu

ul. M. Kolbego 8, 32-600 Oświęcim

tel. +48 33 844 43 14; fax +48 33 844 42 93

www.oswiecim.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.oswiecim@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 33 844 43 14 w. 33; tel. kom. 513 042 427

Ośrodek w Tarnowie

ul. Nowy Świat 30, 33-100 Tarnów

tel. +48 14 688 88 10, fax +48 14 688 88 11

www.tarnow.mcdn.edu.pl

e-mail: bok.tarnow@mcdn.edu.pl

BIURO OBSŁUGI KLIENTA: tel.: +48 14 688 88 10 w. 118; tel. kom. 513 042 389

